

FONTES RERUM BOHEMICARUM.

TOM. V.

PRZIBICONIS DE RADENIN DICTI PULKAVÆ CHRONICON BOHEMIÆ. — LAURENTII DE BRZEWOWA HISTORIA HUSSITICA. — EXCERPTA EX HISTORIA LAURENTII DE BRZEWOWA. — LAURENTII DE BRZEWOWA CARMEN DE VICTORIA BOHEMORUM APUD DOMAZLITZ. — CHRONICON UNIVERSITATIS PRAGENSIS. — CHRONICON BARTOSSEK DE DRAHONICZ. — ADDITAMENTUM AD CHRONICON BARTOSSEK DE DRAHONICZ.

PRAMENY DĚJIN ČESKÝCH,

VYDÁVANÉ

Z NADÁNÍ PALACKÉHO

PĚČÍ

„SPOLKU HISTORICKÉHO V PRAZE“,

POŘÁDÁNÍM

JOSEFA EMLERA.
SLOVANSKÝ SEMINÁŘ
MASARYKOVY UNIVERSITY
V BRNĚ

DÍL V

PŘÍBÍKA Z RADENÍNA ŘEČENÉHO PULKAVY KRONIKA ČESKÁ.

VYDALI JOSEF EMLER A JAN GEBAUER.

KRONIKA VAVŘINCĚ Z BŘEZOVĚ. — VÝTAH Z KRONIKY VAVŘINCĚ Z BŘEZOVĚ. — VAVŘINCĚ Z BŘEZOVĚ
PÍSEŇ O VÍTEZSTVÍ U DOMAŽLIC. — TAK ZVANÁ KRONIKA UNIVERSITY PRAŽSKÉ. — KRONIKA BARTOŠKA
Z DRAHONIC. — PŘÍDAVEK KRONIKY BARTOŠKA Z DRAHONIC.

VYDAL JAROSLAV GOLL.

V PRAZE 1893.

NÁKLADEM NADÁNÍ FRANTIŠKA PALACKÉHO.

V KOMISI KNIHKUPECTVÍ EDV. VALEČKY.

3 - 10034/5

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
FILOSOFICKÉ FAKULTY
UNIVERSITY J. E. PURKYNĚ
BRNO

11178-65

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

4

Ú V O D.

I. Pulkavova kronika česká.

Nikdy nekvetlo dějepisectví české v dobách předhusitských tak jako za času císaře Karla IV., který sám jsa dějepiscem dějepravu všemožně podporoval. Jeho době náležejí kronika Františka Pražského, kronika Jana z Marignoly, neznámá kronika jakéhosi notáře Oty, kronika Neplacha, opata opatovického, kronika Beneše Krabice z Weitmile a kronika Přibislava čili Přibíka z Radenína řečeného Pulkava. Mimo to sepsal Karel IV sám osudy svého mládí, stručnou legendu o sv. Václavu a byl původcem „Řádu korunování krále Českého“. Všecky práce tuto vytknuté jsou vesměs v jakémisi spojení s osobou tohoto výtečného panovníka: byly mu buď věnovány anebo z podnětu, ano i pomocí jeho sepsány. K poslednějším náleží kronika česká Přibíka Pulkavy, která sepsána jsouc za času Karla IV dlouho byla pokládána za přední příruční složení dějepisu českého od nejstarší doby až na tehdejší časy.

Kdo spisovatelem kroniky té byl, o tom zachovaly se nám zprávy v některých rukopisech jejích; ale ty se mezi sebou různí. Nejstarší z nich jest v čele kroniky té první recenze rukopisu universitní knihovny v Bratislavě I. F. 108 a zní: „Incipit cronica serenissimi principis Karoli, regis Boemorum et imperatoris Romanorum et semper Augusti, quam ipse composuit et diligenter compilavit.“

Od ní liší se však zpráva latinského rukopisu pražské knihovny universitní (I. D. 10), který psán byl v druhé polovici patnáctého století, kde zakončení kroniky naší takto se děje: „Explicit chronica Boemorum, quam de anno Domini MCCCLXXIII^o ad mandatum serenissimi ac invictissimi principis et domini, dom. Karoli IV divina favente clemencia Romanorum imperatoris ac Boemie regis Przbico de Tradenina, arcium liberalium doctor congregavit ac composuit ab origine terre Boemie, omnium ducum et regum, qui suis temporibus ipsam gubernaverunt et in ea regnaverunt, ex omnibus chronicis omnium monasteriorum et quorundam baronum, ubicumque potuit conquirere. Scitoque tamen istud“ atd., jako na str. 207 našeho vydání jest položeno. Z ostatních latinských rukopisů nám nyní známých a též i německých nemá žádný nějaké zprávy, jež by se spisovatele kroniky naší týkala. V rukopisech českých, a to téměř ve všech, potkáváme se však hned na počátku kroniky s následujícími poznámenáními, která v rozličných exemplářích jen stilisticky málo od sebe se liší: „Tato kronika jest od počátku České země i o všech knížatech i králích, ježto sú (ji) spravovali svými časy; a takž pak k přikázání slavného Karla IV, císaře

římského, ze všech kronik všech klášterův, ježto shledány mohly býti, skrze Přibíka, syna Dluhojova z Tradenína, mistra školního od sv. Jilje, řečeného Pulkava, v český hlazol z latinského, jakž nejlépe mohlo býti, jest přeložena. Item jest znamenati, že všechny věci básnivé a nepravé jsou opuštěny a což pravého a jistého jest položeno; neb ty všechny věci řečený císař s velikú pilností v latinskú velmi krásnú řeč shromážditi kázal.“

Toto poznamenání čili spíše tento úvod do českých textů naší kroniky založen jest nepopíratelně na latinské zprávě na konci první knihy druhé recense Pulkavovy kroniky položené, jak jsme znění její z rukopisu univ. knihovny Pražské výše uvedli, od níž se však hlavně rozeznává tím, že Přibíka Pulkavu jmenuje jen překladatelem českého textu z latinského, jehož spisovatelem byl by tedy někdo jiný. Ze tří zpráv tuto položených lze dovoditi, že buď byl císař Karel IV sám spisovatelem latinského textu kroniky, dosud Pulkavovi připisované, aneb že přikázal Přibíkovi Pulkavovi z kronik prý všech klášterů a i pánův, jež byl sám viděl a co nejpilněji přečetl, sestaviti kroniku jednu pravdivou, což tento i r. 1374 vykonal, aneb konečně, jak české texty vypravují, kázal ji někomu latinsky sestaviti, a Přibík Pulkava že ji na jazyk český přeložil.

Zprávu rukopisu universitní knihovny v Bratislavě možno si tak vyložit, že pisatel její, znaje účastenství císaře Karla IV při sestavování kroniky naší, jehož se jak latinský rukopis universitní knihovny pražské (I, D, 10) tak i rukopisy české tak určitě dotýkají, pokládal Karla IV nejen za původce, nýbrž i za spisovatele jejího. Nesnáz vzházející z toho, že rukopisové čeští Přibíka Pulkavu jmenují jen překladatelem naší kroniky, kdežto latinský rukopis pražské university (I, D, 10) jmenuje jej spisovatelem, chce Palacký ve výtečném svém pojednání o Přibíkovi Pulkavovi z Radenína a jeho kronice české tím odstraniti, že má za to, že Pulkava byl i spisovatelem i překladatelem jejím, proti čemuž mluví jen ta okolnost, že by v případě takovém český překlad nebyl snad vypadal místy tak otrocky. Nelze sice pochybovati o tom, že latinský text jest původní, avšak těžko si mysliti, že by skladatel nějakého díla vlastní práci svou na jazyk svůj mateřský, tedy vlastní, tak nedostatečně, místy i bez radného smyslu převedl. Zůstává tedy neshoda, že rukopis universitní knihovny pražské I, D, 10 má Přibíka Pulkavu za spisovatele latinského textu, rukopisové čeští pak jen za pouhého překladatele do češtiny, na ten čas dle mínění mého neuklizená.

Také ještě některé jiné věci v těchto svědectvích výše položených vytýká Palacký vším právem za nepřipadné; tak zvláště jméno z Tradenína, jež chce míti čteno z „Radenína“ nebo z „Hradenína“, a jméno Dluhoj místo „Dluhoj“ a titul „artium liberalium doctor“ má Palacký, poněvadž neobvyklý, také za nesprávný.

Nyní nelze pochybovati o tom, že kronika v našich svědectvích Přibíkovi Pulkavovi připisovaná složena býti mohla od osoby téhož jména, a to za účastenství císaře Karla IV sama. Když však Palacký r. 1829 ve znamenitém spisu svém „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber“ o kronice Pulkavově pojednával, byly zprávy o osobnosti spisovatele kroniky té velmi nedostatečné i nespolehlivé, i samo jméno, jak praví, nebylo zjištěno. Od té doby podařilo se však jemu a zvláště prof. Tomkovi dodělati se v příčině té zpráv určitých a spolehlivých, které shrnouti se dají stručně v tom, že Přibík nebo Přibislav Pulkava byl školním mistrem čili rektorem školy u kollegiatního kostela sv. Jiljí v Praze r. 1373—1378, že posledního léta stal se farářem v Chudenicích a že r. 1380 v hodnosti této zemřel; neboť v září tohoto léta ustanovuje se k faře té farář jiný a připomíná se zřejmě, že to bylo po smrti Přibíka (post mortem b. memorie Przibikonis). Palacký také vyslovuje

a odůvodňuje domněnku, že Přibík Pulkava ani knězem nebyl, ale laikem a světským učeným, jakých za jeho času ještě málo bylo, a že náleže k učenému stavu vynikal způsobilostí svou ku pracem učeným, a tudy že asi na sebe obrátil pozornost i samého císaře Karla IV.

O účastenství císaře Karla IV při spisování kroniky Pulkavovy pojednal Palacký obšírněji již r. 1829 ¹⁾ a opět r. 1869 ²⁾, i nemíníme se tedy tím zabývat, i přistoupíme hned k stručnému uvážení díla samého, které zajímavé jest i tou okolností, že se nám zachovalo v jazyku latinském, českém a německém.

Abychom všecka udání o spisovateli kroniky Pulkavovy a o době, kdy se složení její stalo, probrali, zbývá nám jen ještě zjistiti, že se to stalo skutečně buď r. 1374, jak rukopis knihovny university pražské poznamenal, anebo aspoň brzy potom. Že aspoň recense druhá až čtvrtá čili druhá v širším slova smyslu kroniky Pulkavovy dříve sepsány nebyly nežli r. 1374, potvrzuje se těmito okolnostmi. Pulkava mluví při r. 1297 o smrti Jitky (Guty), manželky krále Václava II, připomíná zároveň přenesení jejích ostatků do kaple ss. Šimona a Judy v novém kůru kostela Pražského, které se stalo v prosinci r. 1373 od Beneše z Weitmile, a čině při roce 1222 zmínku o biskupovi Ondřeji v Itálii zemřelém poznamenává, že hlava jeho ve zdi kaply sv. Václava uložena byla nad oltářem sv. Kříže, kde jest zlatý kříž namalován, což se stalo dle Beneše z Weitmile teprve r. 1374, tuším asi v měsíci červenci. A poněvadž v druhé knize kroniky Pulkavovy o Karlovi IV mluví se co o žijícím, možno složení kroniky té položit, aspoň v řečených recensích jejích, do r. 1374, čímž ovšem není vyloučeno, že se od skladatele tu i tam změny i později státi mohly.

Co do obsahu počíná se kronika Pulkavova hned od rozejití se lidstva při stavění věže babylonské. Čině zmínku o rozejití tom, dotýká se několika slovy jedné z 72 větví, na něž prý se lidstvo rozdělilo, totiž Slovanů, a o jejich stěhování se a usazení jedné části jich v Čechách. Odtud pak zabývá se až do konce svého díla, do roku 1330, vypravováním osudů jejich, především však osudů a skutků panovníků jejich, tak že se vším právem dle Meinerta s Palackým říci může, že vypravování to jest vlastně kronika českých panovníků „gesta principum Bohemiae“, k čemuž jen málo zpráv, jiných věcí se týkajících, bylo přibráno. V druhé recensi vyniká tato okolnost ještě větší měrou nežli v recensi první. Kronika Pulkavova jest jen sestavení zpráv z kronik jiných v chronologickém postupu beze všeho seřazení dle jiných hlediš, tak že, jak Palacký trefně praví, mohla by sloužiti za vzor tak zvané historické objektivnosti, kdyby nebyla Pulkavova latina tak barbarská a kdyby on vůbec byl míval jen zdání o povolání a umění historika. 7

Pulkavova kronika má v první recensi za základ kroniku Kosmovu, staré legendy o českých svatých, tak zvané prodloužitele neb pokračovatele kroniky Kosmovy v té způsobě, jak v rukopisech svatovítském, musejním pražském a donaueschingském přicházejí, listiny archivu korunního, jež mu patrně poskytl císař Karel IV, kroniku Dalimilovu, kroniku Petra opata Zbraslavského, Františka Pražského, Beneše z Weitmile, nějaký brevír kostela Pražského ³⁾ a některé zprávy zvláštní

1) Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber str. 176—178.

2) Sitzungsber. der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrgang 1869. str. 39—50; Radhošť II, str. 476.

3) Viz zprávu k r. 1112 na str. 73 našeho vydání, která však k r. 1212 náleží, tak že u Pulkavy dvakráte přichází.

původu dosud neznámého, týkající se na př. Velkomoravské říše a hlavně posledních let věku XII a počátku století XIII. V recenzi druhé přibylý k tomu ještě kronika Vincenciova a Jarlochova.

Jak Pulkava pramenů svých užil, o tom pojednal Palacký ve spisu svém „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber“ na str. 189—192. K omylům a nedopatřením dosti četným a tu vytknutým dalo by se jich ještě celá řada přičiniti; mají větším dílem základ svůj ve snaze, aby se vypravování dle možnosti zkrátilo. Avšak jsou někde i jména pochybena a mimo to dopouštěl se Pulkava chyb i tím, že události rozličné za jednu pokládal a je spojoval, jako na př. v první recenzi vpád Kumanů do Moravy r. 1253 se vpádem Tatarů, které teprv z Moravy do Slezska vpadnouti nechává, místo jak se věc obráceně zběhla. V druhé recenzi zase bitvu u Lávy stáhl v jedno s bitvou na Moravském poli roku 1260 bojevanou. S takovými a podobnými poklesky potkáváme se v kronice Pulkavově častěji; i musíme říci, že kronika ta jest historický pramen dosti pochybné ceny.

Kronika Pulkavova zachovala se nám v jazyku latinském, českém a německém a prvnější text v několika recensích. O rozličných recensích kroniky té mluvil nejdříve Palacký, a sice již ve svém proslulém spisu „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber“, rozeznává tu sepsání starší a pozdější, čili recenzi první a druhou; český text měl tenkrát (r. 1829) za překlad recense druhé. Recensí první byl mu text Pulkavy, jak jej u Menkena ⁴⁾ a Ludewiga ⁵⁾ před sebou máme, který se v několika rukopisech zachoval a jež Dobner měl za výtah recense druhé. Druhou recensí byl Palackému text Pulkavův, jak se v rukopisu universitní knihovny I, D, 10 nalézá a od Gelasia Dobnera ve třetím dílu publikace jeho „Monumenta hist. Bohemiae“ (str. 63—290) byl vydán. Když Palacký po čtyřiceti letech (1869) opět pojednával o naší kronice, podržel recenzi první a druhou latinskou, a český překlad měl jaksi za recenzi třetí a překlad německý za recenzi čtvrtou. Dle látky, kterou tenkrát Palacký měl před sebou, bylo rozdělení jeho co do textů latinských zcela případné, nyní však, když nám nové rukopisy latinského textu přibylý, dlužno rozdělení toto poněkud poproměnit. Přibylými texty dá se totiž nyní postupný vývin proměn textu kroniky té zcela určitě vytknouti.

Císař Karel IV chtěl míti stručnější, možno snad říci příruční knihu dějepisu českého od nejstarších dob až na své časy. K tomu konci sebral kroniky v rozličných klášterích i u panstva, jichž se jen mohl dopídit, prohledl a pročetl je prý co nejpilněji a rozkázal z nich, ať to bylo již Přibízkovi Pulkavovi anebo jinému, kroniku jednu pravdivou a jistou složití a v jeden svazek uvéstí, a vypustiti prý vše, co básnivé a nepravé bylo. Jakých pramenů a jak při tom použito bylo, vytkli jsme již výše. Celé dílo mělo míti jeden svazek a mělo jíti zajisté až na časy Karla IV, avšak zatím bylo sestaveno do r. 1330, do smrti královny Elišky, posledního potomka rodu Přemyslova. Poněvadž dílo pojaté takto činiti mělo jediný celek, rozděleno bylo na kapitoly, které v jednom šly až do r. 1330. V té způsobě dáno bylo dílo to i u veřejnost, jak o tom svědectví dává více rukopisů až dosud zachovaných. ⁶⁾

4) Scriptores rer. Germanic. praecipue Saxon. III, 1617 sq.

5) Reliquiae manuscr. IX, p. 128 sq.

6) Dobner a v nejnovější době Lorenz (Deutschlands Geschichtsquellen oc I, 312) znají jen jednu recenzi kroniky té, prvnější má recenzi první jen za výtah (epitome) z recense druhé (případně třetí); ale tím ona naprosto není. Jsoutě v recenzi první zprávy, které v recenzi druhé nejsou a zase naopak. Stalo se tedy každé zpracování za zvláštních okolností samostatně a ovšem s odchylkami v druhé polovici velmi značnými. Důvod k tomu here se ze

Císaři Karlovi IV dostala se do rukou později kronika Vincenciova a Jarlochova, a poněvadž právě v té době, o které kroniky tyto jednají, dšlo k jeho rozkazu a za jeho spolupůsobení sestavené nejvíce potřebovalo doplnění, přistoupeno bylo k přepracování jeho na základě letopisu Vincenciova a Jarlochova. Při tom zůstala dosavadní kronika Pulkavova až na malé odchylky a vypuštění některých zpráv (na př. legendy o sv. Vojtěchu) téměř nezměněna, tak že až do r. 1142, čili až pokud šel první pokračovatel kroniky Kosmovy, při našem vydání mohlo se podáním toliko jednoho textu a připojením příslušných variantů učiniti za dost oběma recensím. Ale odtud se obě recenze liší. V druhé recenzi vzaty byly totiž po roce 1142 za základ vypravování kroniky Vincenciova a Jarlochova, a to od r. 1142—1198, a v pozdějších dobách, kde opět oběma recensím prameny byly stejné, jest vypravování v recenzi druhé obšírnější nežli v recenzi první. V přepracování tomto čili v recenzi druhé přiléhá po r. 1198 vypravování ku pramenům svým mnohem více, ano často skoro doslovně, kdežto recenze první jest stručnější, jen jako by činila rámec státních listin tu položených. Recenze první pro tu dobu zprávy své tak podává, že asi jako u Dalimila nemají valné ceny co pramen, kdežto zpráv recenze druhé, kdybychom neměli původních pramenů, z nichž od Pulkavy čerpáno, do jisté míry přece by se užiti mohlo.

Při tomto přepracování prvního složení kroniky Pulkavovy staly se také i některé změny zevnější. Původní složení kroniky Pulkavovy činilo jen jedinou knihu; jdouť čísla kapitol od počátku až do konce v jednom. Při přepracování první recenze rozdělen byl spis na dvě knihy, z nichž první vyměřena byla doba do vymření Přemyslovců, vlastně do smrti římského krále Albrechta I., které se brzy potom událo, a od skladatele kroniky bylo považováno za vyplnění toho, co prý od Přemysla oráče bylo předpověděno, že totiž když mužský rod jeho pohyne, vnuk pomstí děda. Jen až sem, tedy do konce první knihy stalo se také přepracování první recenze kroniky Pulkavovy, k přepracování dalšího textu tohoto díla nepřišlo. A proto se také nalezlo více rukopisů kroniky Pulkavovy, které jen do vymření Přemyslovců jdou a recenzi druhou její představují. Jest to rukopis nyní kapitoly krakovské, druhdy pulawský, bez Brandenburgik, rukopis mnichovský lat. 476 a takový byl i rukopis, jenž vzat byl za základ kroniky Mikuláše Čecha asi r. 1434 sestavené. Z kroniky Pulkavovy takto upravené spořízeny byly oba její překlady německé, vřatislavský i mnichovský, s kterýmžto posledním jest i stejný zlomek wolfenbüttelský. Kroniku Pulkavovu v této způsobě nazvati dlužno druhou recenzi její.

Později dal císař Karel IV nabyv Braniborska k druhé recenzi kroniky Pulkavovy připojiti kroniku této země dle chronologického postupu let, a v této formě můžeme ji poznamenati co třetí recenzi. Zachovala se nám ve zmíněném již rukopisu nyní kapitoly krakovské, kdež jsou k recenzi druhé tak zvaná Brandenburgica po straně v rukopisu tom skoro současně připsaná. Konečně byla tato Brandenburgica do textu vtažena a z první recenze připojeno to, co v ní od r. 1307 do roku

znění správy k r. 1323, kde se vypravuje o přeměnění jména královice Václava na jméno Karel a kde v druhé recenzi čteme: *Unde idem Venceslaus fuit et est usque nunc Karolus nominatus*, což ukazuje k tomu, že když zpráva tato byla psána, Karel IV ještě žil, což i s tím se snáší, když se čte, že kronika Pulkavova byla sepsána r. 1374. V rukopisech první recenze praví se „*fuit usque eius obitum Karolus nominatus*,“ z čehož by šlo, že by první recenze textu psána byla teprv po smrti Karlově, tedy později že jest, tedy že by recenze, již Palacký první nazval, pozdější byla nežli již druhou nazval. Ale to dá se i tak vyložit, že některý přepisovatel textu první recenze kroniky Pulkavovy po smrti Karlově proměnu onu způsobil, jak se i často podobné změny textu toho rázu vyskytují, a potom přešla ta změna i do jiných rukopisů téže recenze.

1330 následovalo, a od nás knihou druhou bylo nazváno, avšak v žádném rukopisu latinském nebo některém překladu českém není tato část kroniky Pulkavovy jako druhá kniha zvláště poznamenána.

Recensi druhou v užším slova smyslu, třetí a čtvrtou mohli bychom také nazvati recensí druhou v širším smyslu.

Mimo tyto čtyry recense latinského textu kroniky Pulkavovy máme ještě jedno dílo sem náležející, kteréž se může míti za práci samostatnou, jejíž základem sice jest kronika Pulkavova v doslovném znění druhé recense v užším slova smyslu, ale s mnohými příčavky z jiných kronik, ano i s přidáním některých listin. Jest to zvláštní dílo pro Jana markraběte mantovanského od nějakého minority Mikuláše složené, který v Čechách se narodil, na Moravě byl odchován a na-
potom v Norimberce v klášteře minoritů byl živ.

Práce tohoto muže jest Pulkavova kronika recense druhé, tedy beze zpráv přijatých z kroniky braniborské a dle psaní vlastních jmen a všelijakých drobností v ní se vyskytujících jest nejprů-
buznější Pulkavovu textu rukopisu pulawského čili krakovského kapitulního, ale s četnými příčavky a menšími proměnami, tak že i za dílo nové považována býti může.

Tyto příčavky jsou jednak zprávy o událostech mimočeských, avšak též i některé příčavky ke kronice Pulkavově samé a proměny v ní, ovšem menší a nepodstatné. Podivuhodno jest, jak mnohých pomůcek Mikuláš Čech čili Minorita při práci své měl po ruce.

Dá se ukázati, že do kroniky Pulkavovy přibral zprávy z kroniky Widukindovy, z letopisů hildesheimských a jich pokračování, z letopisů Heřmana Chromého, letopisů Ekkhartových, z Otova života sv. Wolfganga, z Křišťanova života sv. Lidmily a sv. Václava, z Gumpoldovy legendy o sv. Václavu, z legendy o sv. Vojtěchu Jana Canaparia, z letopisce Saského (Annalista Saxo), z Adalbertova života císaře Jindřicha II, z krátké historie knížat durynských, z letopisů melických, erfurtských, Heřmana Altaichského, z letopisů salcpurských, řezenských, z kronik Siegbertovy, Oty biskupa Frisinského, urspergenské, legendy blahoslavené Anežky a jiných. Mikuláš Čech také přímo užil kroniky Kosmovy, což viděti z poznámky u monogramu listiny Jindřicha IV z r. 1086, který v jiných rukopisech Pulkavovy kroniky nepřichází, ale tu položen jest s přípisem: „quod signum Cosmas decanus vidit ipsum cesarem suis manibus annotantem in privilegio Pragensis episcopatus“. Mikuláš Čech měl dále před sebou nějaká „Gesta Moravorum“ nyní neznámá, a i tak zvanou Markovu obrázkovou kroniku uherskou. Když totiž nesprávně Pulkava vypravuje o příbuzenstvu krále Václava III s vymřelým rodem Arpadovců, poznamenává Mikuláš Čech: Hec asserit cronica Bohemie, sed tu dic cum cronica Ungarie... a při srovnání té zprávy s Markovou obrázkovou kronikou uherskou viděti, že tuto kroniku míní Mikuláš Čech a jmenuje kronikou uherskou.

Velezajímavou vložkou do kroniky té jsou listy týkající se sporu mezi králem Přemyslem Otakarem I a biskupem Ondřejem. Bylo by velmi zajímavě věděti, odkud je vzal. Některé z nich přišly ve známost naší teprv badáním Palackého v regestech vatikanských, jiné ani tam se neza-
chovaly a jediné, pokud nám známo, v tomto příčavku minority Mikuláše Čecha. Použitím jich bylo Dudíkovi možno při tu v dějinách Moravy řádněji objasniti, než se to před ním stalo.⁷⁾

Ve vydání našem položil jsem zprávy od Mikuláše Čecha do kroniky Pulkavovy od jinud pojaté nad čáru pod text kroniky této.

7) Listy ty viz na str. 126—132 našeho vydání pod čárou.

Druhou knihou kroniky Pulkavovy nazvali jsme ve vydání našem — snad bez přčiny — zprávy začínající se povoláním Jindřicha Korutanského za krále českého a jdoucí až do smrti královny Elišky, poslední Přemyslovny. Jest to jen jakýsi material, který ani co takový nebyl ukončen a kromě genealogických zpráv k rodině královské se táhnoucích vzat jest zvláště z kroniky zbraslavské a z archivu královského, odkud podává četné listiny hlavně Slezska se týkající. Z tohoto materialu dovídáme se též, že kronika Pulkavova měla jíti aspoň až přes dobu, kdy Jan, bratr Karla IV, stal se markrabím moravským, tedy aspoň do roku 1350, jak jde ze zprávy při roku 1322 položené, kde se mluví o narození tohoto Jana a při tom přidává: „qui post lapsum aliquot annorum marchio Moravie est creatus, prout in sequentibus suo loco patebit“. Ale tak daleko se s kronikou Pulkavovou nikdy nepřišlo; práce ta dovedena byla jen do r. 1330, kde se začínal život Karla IV, který však také, jak jsme jinde ukázali, ⁸⁾ nikdy nebyl dokončen, nýbrž v druhé části zůstal jen materialem, a to dosti hubeným. Že ukončení jak kroniky Pulkavovy tak i autobiografie Karlovy bylo přerušeno, toho příčinu přičísti dlužno asi předčasnému úmrtí Karla IV, jehož vznešené snahy, mající na zřeteli pozvednutí dějepisectví českého, úplně sice se nezdařily, ale jemu přece velmi na prospěch byly.

Výše jsme řekli, že se nám kronika Pulkavova kromě textu latinského zachovala též v jazyku českém a německém. O obou textech může se říci, že to jsou volnější, místy formálně rozšířené překlady z latinského, které věcně nic nového neposkytují. Poměr textu českého k latinskému vytkl již Palacký ve svém spisu často jmenovaném „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber (na str. 175 a 183), což s některými přídávky našimi shrnouti se dá asi v následujícím: Překlad český sporižen jest dle textu čtvrté recenze, jak se nám asi jeví v rukopisu knihovny universitní (I, D, 10), ale není, jak to tak často v oné době bývalo, otrocký, nýbrž dosti volný. Přiléhá sice dosti těsně k latinské předloze své, ale při tvoření vět nedrží se přísně latinského textu a obrátů jeho, nýbrž tu jej stahuje, tu zase rozvádí, některé věci přidává, jiné zase vypouští, a to jak jednotlivá slova tak také i jednotlivé věty, zvláště vsuté. Překlad jest často nezdařený, chybný, ano někdy podává i opak latinského textu. ⁹⁾

⁸⁾ Viz Fontes rer. Boh. III, str. 329 a 330.

⁹⁾ Některé příklady nám poměr českého překladu k latinskému textu nejlépe objasní. Vypravuje o zázracích při hrobě sv. Vojtěcha po dobytí Hnězdna, užil Pulkava v latinském textu následujícího znění: De cuius corpore miri odoris fragrantia non solum totam Gnesnensem replevit ecclesiam, ymo ducem Boemie et eius exercitum mirifice confortavit. Ubi stupenda valde res accidit, puta, quod ante lapsum trium dierum nemo sacri corporis sarcophagum tangere potuit; sed elapso triduo et oracionibus multiplicatis capsam attingunt sancto cum corpore et ipsam in altaris arce collocant. (Str. 41.)

V českém textu máme to místo takto přeloženo: Z jehožto těla předivné vůně drahé i převelmi rozkošná pochutnost vyšla jest, že netoliko kostel ten hnězdenský, ale i všecken zástup vévody českého i samého vévodu Břečislava objala byla a jich divným posílila a pochotnost rozkošné vůně dala. O Hospodine, divná moc tvá, jenž tolik divův činíš svými svatými. Divná, ne, i strašlivá věc se přihodila byla, že před třetím dnem nižádný hrobu tohoto těla svatého nemohl se dotknouti. Ale když pak bylo po třech dnech po těch, že již modlitby k Hospodinu více se rozmnožichu, mošničky té jisté s tiem svatým tělem dotknouti jsú se mohli. (Str. 237 a 238.)

Zaznamenává zprávu o výpravě císaře Jindřicha III do Čech proti Břetislavovi položil tato slova v textu latinském:

At sic cum principibus suis pro tunc per fugam liquit Boemiam, qui pridem sub imperiali victrice aquila

V textu českém převedena jest ta zpráva následovně: Tu příhodu . . . vzvzděv císař v brzké rychlosti z toho pohromu s některými svými s nemnohem přeč utekl, jimžto

Zvláště pochybeno bývá v českém překladu datování. Překladatel neuměl zacházeti při práci své se starořímským způsobem datování a proto přechasto místo určitého dne měsíce udával jen měsíc vůbec nebo převedl datum v měsíci chybně (zvláště kde se jednalo o nony a idy), neb pochybil i v udání měsíce sama, jmenovitě bylo-li datum kalendami vytknuto, naznačil místo určitý den

victoriam speraverat reportare. Ex adverso vero ab ea parte . . . (Str. 43.)

jest před tím dříve dobrú nadějí dával, že pod korúhvi této silné orlice ciesařské boj nad Čechy obdrží, snad onoho starého příslovie nevěda, ješto lidé múdří pravie a řkúc: Nechval, kmotře, hodův, až s nich pojedě se cti domův.

O výpravě králeviče Břetislava, syna krále Vratislava I, do Míšně ke Hvozdku a o osudném koupání se jeho, když se z ní vraceli, čteme

v latinském textu kroniky Pulkavovy: Quod audiens invenis advertere noluit, asserens plus iuvenibus plurimum pavidos esse senes. Quo facto subito visi sunt aliquot armati de hostibus gentes bohemicas provocantes ad bellum. (Str. 57.)

a v českém: A když ten jistý mládenec králevic rady jeho poslúchati nechtěl a řka: I co ty? Staříť jsú vždy strašivějšé než mladí na všé strany. To snad mluvieše, že onoho slova neslychal byl, co múdří lidé staří pravie a řkúc: Synu můj, drž se starých rady, jich poslúchaje, nedođeš brzo vády: ktož jezdí cestami starými od dávna utlačenými, ten nezablúdí, takéž když starý múdřý radí, poslúchaj jeho rady, poslúchaj jeho pilně, zvítězíš ne jedinkrát silně; i budeš múdřým tak slúti, když mladým vichróm v uši sobě nedáš dúti. Toho když ten mladý jinoch nerodil uposlúchati, aj toť ihned skoro potom ukáza se kolikos oděncův s nepřátelské strany pozovujíc a povabujíc Čechův ku pobití, pro něžto ihned sta se, že každý i s Břecislavem k svému odění a k svým koňóm řitichu se.

Jednajíc o založení kapituly Vyšehradské a příčinách k tomu praví kronika naše o tom

v latinském textu:

ut etiam quandoque in festivitatibus summis, quibus rex regalibus insigniis decoratus interesse consueverat, in presencia regis Pragenses canonici divinatorum solempnia sine presule celebrarent. Et unde rex talem elacionem eius sapienter tollerans in castro suo Wysegradensi ad honorem S. Petri Wysegradensem fundavit ecclesiam. (Str. 58.)

a v českém překládá to místo:

tak že častokrát bez biskupa v královej přípravě na božie službě jest býval jako muž pokorný a vše šlechtnosti plný nechtě v nenávisť toho hnáti. Pro něžto uzřev tak velikú pýchu a vzdoru bratra svého, trpěl ji jest velmi múdře, múdrost na tom zvláštní ukazuje; neb pravie staří takto: Lépe jest krvi své v čas bláznovstvie přetrpěti, nežli s ním boj podjieti. Neb ač s bláznem co kdy uhoníš, rádoť bývá, že s ním toho rovně nerozdělíš. Bezpotřebné pýchání jest pravého bláznovstvie znamenie, tak jakž všichni múdří pravie. Tak pak mezitím založil sobě kostel na Vyšehradě . . . (Str. 248 a 249.)

K r. 1101 vypravuje nám Pulkava o vrácení se Vršovců z Polska

v latinském textu takto:

Eodem etiam tempore Wrsowicenses de Polonia redeunt, quibus dictus Borziwoy civitates eorum Bozei Sacz, Mutine Leuthomerzicz non ex affectione cordis sed pro necessitate temporis et eventus restituit. Predictus etiam Odalricus filius quondam Conradi prefati . . . (Str. 65.)

a v českém překladu následovně:

Toho jistého také času Vršovčané, to ohavné pokolenie, z Polska, tam lotrovavše do Čech sú se vrátili, jimžto Bořivoj města jich navrátil Žatec, Mýto a Litoměřice (místo Žatec Božejovi, Mutinovi Litoměřice). A to jest učinil ne z žádosti srdečné, ale pro potřebie toho času. Tociš potřebie bylo, aby to učinil pro některú příteč jemu potřebnú. Neb múdří říekají: když vlky chceš zlapati, daj jim mrchu najprv sápati; a když mnohokrát bez přiekazy budú žráti, hybieť, ano kóži dolův musie dáti. Oldřich tento jistý, syn Konradův, . . .

Zvláštní příklad vyložení slova máme k slovu Alamania na str. 62, kde na konci druhého sloupce se čte v latinském textu: Eodem anno per totam Alamaniam maxima et prius inaudita fuit mortalitas, v českém překladu

měsíce předcházejícího, jak to při kalendách vždy jest, den měsíce následujícího, t. j. toho, který při kalendách se jmenuje.¹⁰⁾

Velké nesnáze činilo mu často přeložení vlastních jmen. Při tom pomáhal si buď tím, že podržel tvar latinský (u př. na str. 40, kde latinský text má „urbem Strigoniensem“, přeložil místo „Ostřihom“ „město Strikonské“), nebo vynechal v překladu českém jméno takové docela (tak u př. když neuměl přeložit na str. 68 „Posonium“, řekl jen „u jednoho města ležiechu“ str. 257). Takovéto vynechávání jmen vlastních přichází zvláště často v překladu listin do kroniky pojatých, tak jmenovitě v listině císaře Jindřicha IV. dané o biskupství Pražském (str. 56 a v překladu 247), kde udání hranic tohoto biskupství vlastními místními jmény docela jest vypuštěno. Podobně jest tomu i v listinách Fridricha II. daných králi Přemyslovi I r. 1212 (str. 123—125 a 291—292). Za nedopatření možno míti snad přeložení jména „Pipinus“ slovem „Filip“ (Pipini filius — syn Filipův str. 42 a 239) jakož i „Ratispona“ místo Řezno slovem „Řím“ a více jiných.

O překladu českém může se také říci, že si jej překladatel často upravoval volně dle svého pojmnutí událostí, ano i dle svého smýšlení a citění o věci. V posledním ohledu jest zajímavé zakončení knihy první. Vypravuje se totiž o zavraždění římského krále Albrechta I od bratrovce jeho Jana a dokládá se, že ti, které Albrecht v Čechách zanechal, po zavraždění jeho z Čech utekli. V latinském textu praví se: „Sed Deo permittente preventus est morte et per Johannem prefatum, ut prefertur, occisus; sui autem, quos reliquerat, de Boemia fugierunt.“ Český překladatel však podává místo to slovy následujícími: „Ten jistý Albrecht na léto umyslí jest byl do země vtrhnouti a ještě větší škodu Čechům učiniti; ale zatím pak hanebně byl zabit, a tak jeho lidé, jenž v zemi byl ustavil, ke všem čertům přeč utekli.“

Listiny čili handfesty bývají v českém překladu kroniky Pulkavovy položeny často jen u výtahu, jaksi jen regesta jejich.

však jest položeno (na str. 253): Téhož léta po všech zemích kromě zemí vlaských a oněch tam zámorských byl jest mor velmi veliký, a dříve před tím nikdy neslýchan. Znamenaj to, že Almanie českým jazykem sytost se vykládá. Protož Čechy i Morava i všecky ty země Vlachův nedochodíe slovú země Almanské, a lidé, ješto v nich bydlé, slovú Almanové.

Příkladů o menších přídavech v českém textu, srovnáme-li jej s textem latinským, jest dosti mnoho, my spokojujeme se vytknutím takového místa na str. 33., kde čteme: „ab hospite suo prefato nequiter capitur et oculis privatur“, v českém pak překladu stojí: „od nectného toho hospodáře a nevěrného Jidáše byl jest nectně jat a oči svú zbaven.“

Také příkladů vynechání jednotlivých slov, frází atd. dala by se celá řada uvésti, my dovolujeme si jen naznačiti místo na str. 73 textu latinského. „Deinde ad castrum Burgleins alias Krziwoklat iuxta fluvium Misam deducitur“, kde do českého textu slova proložená nebyla přeložena.

¹⁰⁾ Místa o neúplném nebo pochybeném přeložení dat dala by se počítati na desítky, my jen ke každému druhu náležejících sém poklesků chceme jeden příklad uvést.

Text latinský:

Facta est autem hec translatio sanctorum reliquiarum huiusmodi a D. MXXXVIII, kal. Sept. IX°. (Str. 41, druhý sloupec.)

A. Dom. MXLVI^o dedicata est ecclesia s. Wenceslai in Boleslavia XV kal. Junii per Severum sextum Prag. episcopum. (Str. 45.)

A. Dom. DCCCCXCVI^o nono kal. Maii . . . S. Adalbertus passus est. (Str. 31.)

Překlad český:

To jistě přenesení těchto svatých těl stalo se jest léto od narození božieho po tisíci po třech dcetech a po osmi toho měsíce záříje (místo 24 srpna). (Str. 238.)

L. b. po tisíci čtyřiceti a šest let kostel sv. Václava v Starém Boleslavi od Severa biskupa posvěcen jest toho měsíce červencě. (Str. 240.)

Léto od naroz. syna božieho po devíti stech letech po devadesáti a po šesti devátého dne toho měsíce máje (místo 23 dubna) sv. Vojtěch umučen jest. (Str. 231.)

Ještě jednu zvláštnost má český překlad kroniky Pulkavovy. Latinský text kroniky této jest v první recenzi rozdělen na kapitoly, z nichž každá má přiměřený nápis. V jiných recenzích latinského textu není rozdělení textu na kapitoly; také nápisy scházejí buď docela, neb jsou jen tu a tam, jmenovitě v rukopisu Mikuláše Čecha a v rukopisu mnichovském (Lat. 476). V překladu českém jest také naznačení kapitol čísly a příslušnými nadpisy, ale jen až do r. 1141 čili až tam, pokud se první recenze s druhými srovnává; odtud dále jsou sice v textu nadpisy táhnoucí se k následujícímu vypravování, avšak čísel kapitoly znamenajících tu není. Také naznačují takové nápisy často jen odstavec slovem „přiemluva“ anebo podobně a jest jich více, nežli kapitol v textu latinském.

Palacký poznamenal překlad český jako *recensi třetí* a překlad německý jako *recensi čtvrtou*; dle našeho roztržidění recenzí překlad český kroniky Pulkavovy nazvati by se musil *recensi pátou* a překlad německý *recensi šestou*.

Německý text kroniky Pulkavovy máme ve dvou samostatných překladech,¹¹⁾ shotovených však dle téže recenze, totiž dle druhé recenze v užším slova smyslu čili dle toho spracování, dokud ještě v kronice té zpráv o Brandenbursku nebylo. Oba tyto překlady mají jen knihu první. jsou volné, vynechávají zhusta vlastní jména, nebo převádějí je do němčiny často nesprávně, vypouštějí zhusta vedlejší věty, tak že se říci může, že místy jen smysl podávají a ne věrný překlad. Jinde zase přiléhá německý překlad k latinskému originálu až příliš doslovně, následkem čehož jest místy i temný, bez srovnání s originálem nesrozumitelný. Brandenburgica nejsou v žádném z obou německých překladů; určení časové děje se v překladu mnichovském po způsobu latinském, avšak někdy s užitím některých slov německých, bohužel že i nepřípadných. V překladu vratislavském bývá bližší vytknutí datum v roce vypuštěno jako často v překladu českém. Překlad vratislavský nemá v textu ani nadpisů ani naznačení kapitol, ale překlad mnichovský má v textu sice červené nadpisy, obsah následujícího

¹¹⁾ Již počátky obou německých překladů ukazují nám, že oba byly shotoveny samostatně, jak tuto vedle sebe položené znění jich ukazuje:

Rukopis mnichovský:

Do die kinder der menschen in dem acker Senar noch dem syntflutt nicht bedachten noch in irm mut betrachtenn das geschehen gelubde zw Noe irem vater, das do sprach, mit nicht werd ich verliessen furpass mit den wassern der einfllutt alles fleysch vnd wirt setzen meinen pogen in die wolckenn des hymels vnd wirt ein tzeychen des gelubdes tzwischen mir vnd dem ertrich, aber mer misstrawten sy got von forchte, aber pawten sy von der tzukunftigen syndflutt wegen eyn stat vnd einen duren in die allergrosten hohe der almechtig gott, was ir vnweysshet straffende vnd betzayget dy grosheyt seyner gotlichen almechtigkeit. Und an der selben stat teylet er ir tzungenn in tzuwondsytzig sprachen, vnd von dem yst genannt derselbig thurm Babel, das do lautet noch der auslegung schendung der tzungenn. Doselbst nam auch eyne vrsprunck dye sprach Slowanica, das do mit verstortem wort yst geheysen Slawonicum, von dem das volck der selben sprach heysenn Slawoni.

Rukopis vratislavský:

Noch deme als dy kinder der menschen, die do wonthen off dem felde gennanth Sennor, noch der synthfluth bedochten noch betrachten nicht, was got gelobeth hatte hern Noe vnde seynen veteren, do her sprach: mit nichte wil ich vorbas vorthorben den menschen noch alles fleisch mit der synthflut, des czu eynem czeichen wil ich setzen meynen regenbogen yn dy wolken des hymels, das frede czwischen mir vnde der erden sey; sunder dasselbige volk missetrawthe vnde czweyfelte an gotes rede vnde gelobde vnde forchten aber dy zekunftige synthfluth vnde huben an zcu bawen eyne veste stath vnde darynne eynen groszen vesten vnde hohen torm. Der almechtige got strotfthe ere unweishet vnde torstikeit vnde beweis-the seyne gotliche macht vnde theylte an derselbigen stath dy czunghen vnde rede yn LXXII sprochen, vnde von dem wart der thorm genannt Babel, das also vil gesprochen ist als eyne beschemunghe der czungen. Vnde aldo bleib dye windische sprache, von dannen dy Wenden genannt sind.

Podobně, když zvolíme které koli místo obou překladů, viděti jest ihned, že každý z nich samostatně byl pořízen.

textu naznačující, ale poznamenání kapitol čísla nemá. V překladu vratislavském jsou listiny z pravidla jen u výtahu podány; jak výslovně na několika místech poznamenáno, stalo se to k vůli zkrácení.¹²⁾

V překladu vratislavském jest vypuštěn odstavec o udělení hodnosti královské Vladislavovi v Řezně roku 1158 i s privilegiem, čili to, co na str. 91. našeho vydání obsaženo jest od slov A. Dom. 1159 až assistunt; v překladu mnichovském schází zase zpráva o výpravě Vladislava krále do Uher (str. 103—105), která však přeložena byla do kroniky Jindřicha Mügelnského v témže rukopisu mnichovském obsažené, k čemuž v kronice Pulkavově poukázáno jest slovy „als ir oben in derr vngrischen cronicken hubsch vnd clerlich vindet dauon“.

Co se dějepisné *ccny* kroniky Pulkavovy dotýče, o tom pojednal Palacký ve spise již často jmenovaném „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber“ (str. 186—192); my chceme z toho jen podotknouti, že *rukopisy*, kterých se dosud mnoho zachovalo, dávají tím množstvím svědectví o tom, že se jí hodně užívalo. Také k ní při pracích svých přihlíželi pozdější kronikáři Eneáš Sylvius, Hájek a Dubravius, ano čerpali hlavně z ní. (Ale z dějepisců novějších sáhne k ní zajisté každý jen, kde ho všechny prameny opouštějí, a sáhne k ní jen s největší opatrností, a může se říci, že každý lépe učiní, když k ní vůbec co k pramenu nesáhne; nebo přese všechno tvrzení, že „všecky věci básnivé a nepravé jsou opuštěny a což pravého a jistého jest položeno“, jest v práci té tolik poklesků, že každému se doporučuje sáhnouti k pramenu původnímu, a že tam, kde něco přidáno, neradno věriti, nemůže-li se pravděpodobnost zprávy odjinud doložit. Tím ovšem nechceme se nijakž dotknouti ceny kroniky Pulkavovy co památky jazyka českého, kterážto cena zajisté jest značná.

Rukopisů kroniky Pulkavovy zachovalo se nám, jak právě bylo povědíno, dosti mnoho, i rozdělíme je při vyčtení svém dle řeči na latinské, české a německé.

Latinské rukopisy rozpadají se na dvě skupení dle recensí, jež podávají. *Recense první* známe na ten čas následující rukopisy:

1. Rukopis universitní knihovny vratislavské I, F, 108, o 373 listech; pochází dle tištěného lístku na vnitřní straně první desky přilepeného z kollegiatní knihovny hlohovské. Psán jest na papíře ve dvou sloupcích rukou z první polovice XV. století. Na listech 1—267 jest „Cronica veteris testamenti“, na listech 268—275 stat: De impietate Antiochi; na listech 276—300: „Speculum aureum, scriptum pape Bonifacio IX° per modum dialogi contra symoniam et alia ecclesie scandala a. MCCCCIIII“; na listech 301—369 Chronicon Pulkavae, načež od listu 369—371 následují seznamy biskupů pražských a panovníků českých, jak více méně podobně i v jiných rukopisech přicházejí a od Dobnera v třetím svazku díla jeho „Mon. hist. Boemiae“ uveřejněny byly. Při vydání svém znamenáme varianty z tohoto rukopisu vzaté č. 4.

2. Rukopis knihovny děčínské č. 82. Rukopis tento čítá 242 listů papírových, jest asi z polovice 15. věku, a obsaženy jsou v něm následující kusy: Chronicon Martinianum, Cronica Boemicalis (t. j. Pulkava); Vita Caroli IV. Romanorum imperatoris, náboženské rozjímání při

¹²⁾ U př. při listině o volbě královice Václava za krále českého, kde ve vratisl. překladu čteme: Desze erwelunge bestetigete der keyszer Fredericus mit keyszerlichen brieffen, den tenorem ich awszsene losze durch der kortze welle. Totéž jest při listině Kazimíra Opolského z r. 1289, „die ich vnderwegen lossze durch der kortze wille“. A tak i při listech Rudolfa I ddo 25 září 1290, a krále Albrechta I v Norimberce r. 1298.

spisech Karla IV. častěji přicházející, mající počátek „Sedechias primus fuit“ etc., Ordo ad coronandum regem Boemorum, Sermo post mortem imperatoris Caroli factus per Johannem, archiepiscopum Prag., Fragmentum de rege Ladislao, Satyra in Pragam, Vita et res gestae Caroli Magni, bulla Caroli IV. a tu a tam všelijaké přípisky.

3. Rukopis c. k. univ. knihovny Pražské (I, C, 24) papírový o 394 listech ve folio čítající 14 kusů rozličného obsahu, z nichž kronika Pulkavova jest na prvním místě položena a zaujímá 83 listů; první list jest však vyříznut. Text kroniky Pulkavovy končí se r. 1329. Červeným písmem připsáno jest napotom ještě: „Is, qui conscripsit hec, cronicam eam hucusque dumtaxat perduxit.“ Písmo náleží také 15 století jako při rukopisu předcházejícím. Při našem vydání znamenali jsme varianty z něho číslem 5.

4. Rukopis městské knihovny vratislavské č. 199., psaný roku 1467. Je papírový ve folio, čítá 201 list. Kronika Pulkavova jest na listech 1—53. V rukopisu tomto jest též druhá recense kroniky Františka Pražského (na listu 61—119) a kronika Vavřince z Březové a seznamy biskupů pražských a panovníků českých s kratičkými daty historickými, jak vydány jsou u Dobnera Mon. hist. Boh. III., 32—42, a počátek Starých letopisů českých. Text kroniky Pulkavovy v rukopisu tomto jde jako v rukopisu knihovny pražské I. C, 24 jen do r. 1329. Dle tohoto rukopisu, ale dle opisů méně správných, spořídili asi svá vydání Menken a Ludewig. Při svém vydání znamenali jsme varianty z rukopisu tohoto č. 6.

5—8. Rukopis vyšehradský, Stehlíkovský, někdy v Dobnerově pozůstalosti, a Nostitzký v Praze. Rukopisů těch jakož i rukopisu ve Františkově Museu v Brně neměl jsem v ruce, ač jsem potřebné kroky k ohledání jich učinil. Rukopis Pulkavy v knihovně vyšehradské kapitoly nebyl tam již k nalezení, v pozůstalosti Dobnerově jsou po Stehlíkovském rukopisu jen desky a v knihovně Nostitzké byl asi přestaven, když jsem jej hledal. O rukopisu Musea Františkova v Brně přesvědčil se p. Josef Müller, že tam z Třebíče dodán nebyl, jak se státi mělo. V Rajhradě jest opis první recense kroniky Pulkavovy, zhotovený od Bonav. Pitera, tohoto přehorlivého sběratele starých památek dějepisných. Varianty z rukopisu Stehlíkova, jež Dobner ve svém vydání Pulkavy poznamenal jako proměny epitomatorovy, vytkli jsme jen na počátku svého vydání, naznačující je č. 7., později jsme v tom nepokračovali, poněvadž nic zvláštního neposkytovaly a v Dobnerovi obsaženy jsou.

Z rukopisů latinských recense druhé v širším slova smyslu jest ovšem nejdůležitější

9. rukopis pulawský nyní knihovny kapituly krakovské. Jest celý pergamenový, jednou rukou čistě a úhledně psaný ještě ve XIV stol., bezpochyby ještě před r. 1374. Rukopis ten obsahuje kromě kroniky Pulkavovy též „Ordo ad coronandum regem Boh.“. Zajímavý je tím, že tak zv. Brandenburgica jsou po straně připsána, ale ještě rukou 14 věku, tedy současnou. Palacký vším právem se domnívá, že se tak stalo brzy po roce 1374, kdy Karel IV. vrátiv se z Branibor do Čech přinesl kroniku této země, již právě nabyt, a do kroniky Pulkavovy dle postupu časového k příslušným létům vložit ji kázal. Titulu anebo nějaké počáteční zprávy o obsahu svém rukopis ten nemá, nýbrž začíná se hned textem samým slovy: Cum filii hominum in agro Sennar post diluvium a končí se při r. 1307 slovy: „sed Deo permittente preventus est morte et per Johannem prefatum, ut prefertur, occisus; sui autem, quos reliquerat, de Boemia fugierunt. Hic finis est primi libri huius cronice. impletum.“ Po straně jaksi mezi obě ty věty položena jest poslední zpráva braniborské kroniky, čímž původní zakončení textu kroniky Pulkavovy a tohoto „explicit“ od sebe bylo pošinuto. O zvláštní

ceně rukopisu tohoto, jakož i o přípiscích v něm se nalézajících pojednal Palacký ve stati „O Přibíkovi Pulkavovi z Radenína a jeho kronice české“, k němuž v příčině té dovoluujeme si čtenáře své odkázati.¹³⁾ Zde zmíniti se jen ještě chceme, že facsimile první strany rukopisu tohoto podal p. Jos. Müller při pojednání svém „O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína, příjmím Pulkavy“. Z facsimile tohoto, ale lépe ještě z originálu, dá se souditi, že rukopis určen byl pro osobu velmi vznešenou, nám se dle vyobrazení mladistvého korunovaného krále a českého lva zdá, že pro krále Václava IV ještě za živobytí otcova. Při vydání svém vzali jsme rukopis tento za základ a znamenali jsme varianty z něho č. 1.

10. Rukopis král. dvorní a státní knihovny mnichovské lat. 476 v malém čtverci o 260 listech papírových. Rukopis tento r. 1476, aspoň v druhé své části, od Hartmanna Schedela z Norimberka psaný obsahuje na počátku stať: De situ Bohemie, aquis et civitatibus in ea atque successione ducum et regum per figuras (na prvních 10 listech zvláště poznamenaných), pak kroniku Pulkavovu, nazvanou na prvním předložním listu tohoto rukopisu „Vetus historia bohemicalis“ na dalších 148 listech o sobě foliovaných, pak kroniku Eneáše Sylvia (na listech 156—240) a některé drobnější historické zprávy z let 1419—1437, na listu 249 epilog na Ladislava krále o 14 verších a na listu 250 verše „De Boemorum presule“. Kronika Pulkavova psána jest jinou rukou nežli kronika Eneáše Sylvia a stať „de situ Bohemie“ zdá se mi, že jest psána touže rukou jako německý text Pulkavovy kroniky mnichovské č. 1112. V textu jsou tu a tam červené nadpisy, zvláště na 100 prvních listech, psané tou rukou, od které byla napsána kronika Eneáše Sylvia téhož rukopisu. Text tohoto rukopisu podává kroniku Pulkavovu v druhé recensi, dokud ještě neměl Brandenburgik. Více okolností tomu nasvědčuje, že rukopis tento opsán byl asi z téže předlohy, kterou měl za základ Mikuláš Čech, když kompiloval svou práci.

11. Rukopis universitní knihovny v Praze I, D, 10 z druhé polovice 15 věku. Jest papírový ve folio, čítá 363 listů a obsahuje kromě kroniky Pulkavovy též kroniku Jana z Marignoly, kroniku Vavřince z Březové, život Karla IV, píseň na vítězství Čechů nad vojskem křižáků u Domažlic, a na více místech historické přípisky v 17 věku učiněné, ale ovšem i starších dob se týkající. Rukopis ten náležívá Jiřímu Šotnovskému ze Závořic, od něhož snad ty přípisky pocházejí, pak Křižovníkům s červeným srdcem v Starém městě Pražském, odkud se dostal při vyzdvižení kláštera jejich do knihovny universitní. Kronika Pulkavova začíná se na listu 109 a má červený nadpis: Cronica Przibiconis de Tradenina per eundem de gestis incliti regni Boemie compilata feliciter incipit de anno Domini 1374. „Explicit“ její položené v rukopisu na listu 212 vytištěno jest v našem vydání na str. 207. Tento rukopis poskytuje nám text kroniky Pulkavovy recense druhé v širším slova smyslu nebo případně recense čtvrté, totiž v největší její úplnosti, k níž v rozličných proměnách svých dospěl a dle něhož i český překlad byl spořizen. Dle něho učinil Dobner své vydání kroniky Pulkavovy ve třetím dílu své sbírky historických pramenů „Monumenta hist. Boemiae“. Při vydání svém znamenali jsme varianty z rukopisu tohoto č. 2.

K latinským rukopisům Pulkavovy kroniky druhé recense náleží též *rukopis kroniky minority Mikuláše Čecha*, o níž jsme již výše jednali, a sice k recensi druhé v užším slova smyslu. Text

¹³⁾ Viz „Sitzungsberichte der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag“ Jahrgang 1869 na str. 39—50 a „Radhost“ na str. 471 a násl.

Pulkavy, jenž, jak povědíno, jest základem díla Mikuláše Čecha, rovná se docela textu rukopisu mnichovského lat. 476. Rukopis tento nalézá se v zemském archivu moravském v Brně a náležival někdy sbírce rukopisů Ceroniho. Jest v menším kvartu na papíře psán, čítá 352 stran a končí se zprávou k r. 1310 položenou a v našem vydání pod čarou na str. 191—193 vytištěnou slovy: „qui secus civitatem Saacz omnes fere occisi sunt“. Ve vydání našem znamenáme varianty z rukopisu tohoto č. 3. Přídavky z jiných letopisů a pramenů dali jsme vytisknouti nad čaru pod hlavní text Pulkavův.¹⁴⁾

Rukopisů kroniky Pulkavovy českých jest celá řada. Nejstarší z nich jest

17. rukopis rajhradský, dříve Ceronský; byl Volným zakoupen od dědiců Ceroniho pro knihovnu rajhradskou a čítá 96 listů. Ozdoben byl 13 miniaturami, ze kterých však 11 bylo vyříznuto, čímž na druhé straně i text byl porouchán. P. Vojtěch Hauk pokusil se o restaurování miniatur dle dvou zbylých a nahradil dle rukopisu starobrněnského i text, kde vyřezán byl. Rukopis rajhradský psán byl buď v posledních letech XIV neb v letech prvních XV věku, nemá žádného nápisu ani úvodu a jest rozdělen jako ostatní české rukopisy kroniky Pulkavovy na kapitoly, které až do 74 jdou, totiž až tam, pokud se recense první s druhou srovnává. Text sahá až do smrti královny Elišky r. 1330. Ve vydání tomto znamenal p. prof. Gebauer varianty z rukopisu toho písmenem R.

18. Rukopis kláštera Augustinského na Starém Brně dopsaný roku 1407 od Peťra z Horšova Týna bezpochyby pro arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hasenburka. („Explicit cronica Boemie scripta per manus Petri de Thyn Horschoviensi; finita a Dom. MCCCCVII^o fer. secunda ante festum S. Wenceslai in castro Rudnicensi, domino ipsius reverendo tunc ibi existente. Finis adest, mercedem posco.“ Rukopis tento na papíře psaný čítá 101 list ve velkém kvartu a má předmluvu, jak ve vydání tomto na str. 211 jest položena.

19. Rukopis knihovny Lobkovicé v Praze, dopsaný 5. pros. roku 1426 na hradě Hasištejně, z něhož otištěna byla část kroniky té ve „Výboru staré literatury české“ na straně 427—498, a sice od r. 1260 až do konce. Varianty z rukopisu toho znamenány jsou ve vydání tomto písmenem L.

20. Rukopis někdy knihovny štokholmské, nyní moravského archivu zemského v Brně R, IV, 17, papírový ve fol. asi r. 1434 psaný, 229 listů čítající, obsahuje na prvních 163 listech kroniku Pulkavovu, dále (l. 164—202) Život Karla IV, potom chronologickou posloupnost římských králů a císařů od Romula až do smrti Karla IV. (l. 202—204) a konečně na listech 209—229 kompilaci z letopisů českých mající nápis: „Počíná se chronika česká od počátku sepsaná, z jiných mnohých kronik vybraná té vlasti, kteráž tak ukrácená uvodí potomním, kteříž sú byli nalezačové té země, súdcové, vévody, kniežata, králi, biskupi, arcibiskupi atd. Obsahuje zprávy od přijití Čechů do země, které z počátku krátké jsou, ale od r. 1333 obšírnější a bitvou u Lipan se končí. Text kroniky Pulkavovy podobá se velmi textu rukopisu rajhradského čili Ceroniho, tak že možno míti za to, že měli stejný základ, avšak jazyk rukopisu štokholmského jest mladší.¹⁵⁾

21. Rukopis městské knihovny vratislavské č. 1306 čítá 365 listů popsanych a tři prázdné na konci. Také napřed byly původně dva listy prázdné. Na prvním z obou počátečních prázdných

¹⁴⁾ Obšírnější zprávu o rukopisu tomto a kronice Mikuláše Čecha podal Dudík ve své práci: „J. P. Ceronis Handschriftensammlung“, str. 418—439.

¹⁵⁾ Viz Dudík: „Forschungen in Schweden für Mährens Geschichte“. Str. 166 a 389 a násl.

listů jest pozdější přípisek: „Tato kronika jest od počátku knížat českých.“ Na listu 366^b jest rukou XVI věku napsáno: „Synu můj, pomni na čas poslední a tak na věky nezhrěšíš,“ a níže pod tím: „Urozenému pánu, panu Ladislavovi mladšímu z Lobkovic.“ Na vrchu první desky jest v kůži vytlačen obraz sv. Trojice a v rámečku jej obklopujícím nahoře slovo Kronika a dole Czeska, a v druhém vnitřním rámečku nahoře Martin a dole Pernyczek. Kronika Pulkavova jde až na list 188^b, odtud až do listu 216 jest kronika Beneše z Hořovic, načež se začínají Staří letopisové čeští, jichž text se končí rokem 1471. Rukopis tento náležel někdy knihovně gymnasia u sv. Magdaleny ve Vratislavi. Při vydání tomto naznačeny jsou varianty z tohoto rukopisu *Vrat.*

22. *Rukopis biskupské knihovny litoměřické, na konci XV neb na počátku věku XVI psaný, čítá 240 listů menšího folia, z nichž posledních 20 obsahuje rejstřík jmen vlastních a věcí pamětihodných v kronice Pulkavově obsažených abecedně srovnaný s poukázkou na list rukopisu, kde se jméno neb věc vyskytují. Rukopis tento obsahuje kroniku Pulkavovu na prvních 123 listech, k čemuž však hned na nejbližším listu připojeno několik letopisných poznámek, jež se končí slovy: Et sic est finis kronicze istius per me Johannem Tschauderman nacione de Brumow post Nachod tria miliaria. Et est finita a Dom. MCCCCLXVI sabbato post Corporis Christi amen. K tomu připojen na listu 124 žalozpěv na pana Viléma Zajíce, který se končí na listu následujícím. Kromě několik drobnějších zpráv dějepisných jsou tu obsaženy Staré letopisy české až do r. 1471 na l. 127—154, pak život Karla IV (l. 161—197), skládání císaře Karla IV „Sedechiáš první byl“ a jiné duchovní naučení od téhož (l. 201—202) a konečně „Řád korunování krále českého (l. 203—220). Varianty z rukopisu tohoto ve vydání našem naznačeny jsou písmeny *Lit.**

23. *Rukopis knihovny křižovnické v Praze* o 316 listech v nevelkém čtverci obsahuje kroniku Pulkavovu, pak zprávy z doby Karla IV jako v rukopise litoměřickém, potom text **H** Starých letopisů českých až do r. 1470 a konečně text **h** těchže letopisů. Pulkava a text **H** psány byly od Jana z Jansstorffa r. 1525. Rukopis tento náležel někdy Beckovskému, po němž zůstal v knihovně křižovnické. Pulkava jde od listu 1—182; text kroniky té má předmluvu v českých rukopisech obvyklou a končí se slovy: Téhož léta umřela jest královna Alžběta... pochována. Pán Buoh se smiluj nad duší. Amen. W. M. P.

24. *Rukopis drážďanský, druhdy olešnický; 25. ruk. krakovské knihovny universitní; 26. ruk. vídeňského archivu dvorního (u Böhmera č. 192) a 27. jiný (č. červené 454) tamtéž.* Všecky čtyry rukopisy jsou téhož původu. Nejstarší z nich jest drážďanský; z něho přímo opsány byly universitní knihovny krakovské a dvorského archivu vídeňského (Böhmer č. 192); o rukopisu č. červ. 454, který r. 1875 darován byl od pruské vlády dvornímu archivu, podána mi byla zpráva od p. Václava Kratochvíla, že jest to opis rukopisu u Böhmera č. 192 poznamenaného. První tři exempláře jsou psány na pergameně a miniaturami ozdobeny, poslední jest papírový malého folia; všecky obsahují jako pokračování Pulkavy Staré letopisy české, které tu jdou až do roku 1470. Text kroniky Pulkavovy podobá se ve všech rukopisech těch nejvíce textu rukopisu křižovnického, s nímž má i stejné zakončení, avšak jest „opravován a v češtinu lepší na mnohých místech změněn“, jak tu v úvodu čteme. Ale věcných oprav jest jen málo, a nalézají se jen na počátku kroniky do počátku věku dvanáctého, asi pokud šla kronika Kosmova, ostatek srovnává se až na některé změny slovné s texty jiných českých rukopisů. Širší zprávy o rukopisech těchto, jakož i popsání jich nalezneš ve stati Josefa Müllera: „O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína, příjmím Pulkavy, zvláště pak o ruko-

pisu krakovském“, a v pojednání Ferd. Tadry, nadepsaném „Žaltář Poděbradský“ a „Kronika česká“, rukopisy bývalé knihovny olešnické.¹⁶⁾

28. *Rukopis knihovny Musea král. Českého v Praze*, někdy č. 365 nyní 2, G, 3, psaný na počátku XVII. století, má jen nápis na Pulkavu připomínající, vše ostatní ani stručným výtahem z něho nazvatí se nemůže. Jedině zajímavé jest v titulním listu to, že se tu praví, že „tato kronika česká skrze Přibíška jinak Přibislava Dluhojova z Radonína, mistra školského u sv. Jiljí v Starém městě Pražském z slovanského hlaholu v český přeložena“. Kromě prvních desíti listů jest vše ostatní „Staří letopisové čeští“, a to ve vydání Palackého text L.

29. *Rukopis děčtinský hrabat z Thunu* T, 2 ve folio, mající 457 listů. Rukopis tento obsahuje kroniku Pulkavovu až do r. 1330 na listech 1—134, počátek života císaře Karla IV., výpisky z letopisů rozličných, hlavně z kroniky Beneše z Weitmile, a od listu 185 jsou Staří letopisové čeští, v něž rozličné zprávy a listiny jsou vsuty, i celý český překlad kroniky Vavřince z Březové. Rukopis ten byl aspoň částečně r. 1619 psán od Jakuba Brazidy, souseda a horníka na Horách Kutných.

30. *Rukopis universitní knihovny pražské XV, D, 6*, čítající 879 stran ve folio. Jest snůška rozličných kronik, učiněná od Balbina samotného a od něho skoro celá psaná. Pulkava jest od str. 300 až do str. 508, načež následují až do strany 555 Staří letopisové čeští, podávající zprávy až do roku 1470.

Překladu německého kroniky Pulkavovy zachovaly se nám, pokud dosud známo, tři rukopisy, a to jeden v knihovně dvorní a státní mnichovské, druhý (ale jen zlomek) v knihovně wolfenbüttelské a třetí v městské knihovně vratislavské.

31. *Rukopis dvorní a státní knihovny mnichovské č. 1112*, čítající 169 listů ve folio a obsahující tak zvané provinciale, totiž seznam duchovních a světských hodnostů (l. 1—12),¹⁷⁾ pak kroniku uherskou Jindřicha z Mügelu (list 14—52)¹⁸⁾ a konečně od listu 53 německý překlad kroniky Pulkavovy,¹⁹⁾ která se končí jako latinský text druhé recense r. 1307 na listu 166, načež ještě následuje německý překlad vypravování toho, co v našem latinském textu na str. 191—193 pod čarou jest položeno. Na první desce rukopisu zevnitř jest písmem asi téže doby napsán nápis: „Das puchlein von allen geistlichen ständen genant provinciale. Die Cronica von Hungern.“ Celý rukopis psán jest jednou rukou, písmo jest pěkné, úhledné, čitelné a náleží asi poslední čtvrti věku XV. Kapitoly kroniky Pulkavovy čísly naznačeny nejsou, ale odstavce jsou vytknuty červenými nadpisy touže rukou psanými jako jest text rukopisu. Zakončení celého vypravování i s přídavkem po r. 1307 o svatbě krále Jana s Eliškou zní: „die Ding sein geschehen zu der glorien vnd eren der newen prewt vnd czu abent mit vorgender benedeyung derr Brewtigam vnd dy brawt... Et sich est finis, si non vis credere, tunc accipe cinis.“

32. *Zlomek wolfenbüttelské knihovny* německého překladu kroniky Pulkavovy jde jen do r. 946, jest dle Palackého dosti nesprávně psán na počátku XVI. věku, jak viděti z několika řádků, jež Palacký položil na str. 479 do svého pojednání „O Přibíkovi Pulkavovi z Radonína a jeho kronice české“ (Radhost II, str. 479).

¹⁶⁾ „Zprávy o zasedáních Král. české společnosti nauk“ r. 1886.

¹⁷⁾ Hie hebet sich an das buch genant provinciale.

¹⁸⁾ Hie hebet sich an die vorrede der vngerischen cronicken.

¹⁹⁾ Hie hebet sich an die cronicka des kunigrichs czu Behemen und sagt wie sy zum ersten wurlen genennet.

33. *Rukopis městské knihovny vratislavské č. 304* popsal jsem ve „Zprávách král. české společnosti nauk“ r. 1877 na str. 359, k čemuž odkazuji. Tu dovoluji si toliko poznamenati, že po ukončení kroniky Pulkavovy jest ještě přípisek zvláštní.²⁰⁾

Vydání kroniky Pulkavovy máme následující. Dle *první* recense:

1. *Menkenovo* ve Ss. rer. Germanicarum III, str. 1618—1766 z r. 1730.

2. *Ludewigovo* z r. 1737 v „Reliquiae manuscriptorum“ XI, str. 128—383.

Dle *druhé* (případně čtvrté) recense:

3. *Dobnerovo* ve sbírce: Monum. hist. Boemiae III, str. 63—290.

4. *Františka Faust Procházky* textu českého pod názvem: „Kronyka Česká od Přibíka Pulkavy z Tradenína, v Praze 1786 v jazyku poopraveném.“

5. Část textu českého od r. 1260 dle rukopisu Lobkovického ve „*Výboru z literatury české*“ I, 427—498.

6. Tak zvaná Brandenburgica u Riedla „Codex dipl. Brandenburgensis“ IV, 1 na str. 1—22 pod názvem: „Bruchstücke einer Brandenburgischen Chronik in Pulkawas Böhmischer Chronik.“ a u Kętrzyńskiego Roczniki towarzystwa Pol. V, 315 a násl. V Poznani 1869.

Co se *pomocné* literatury týče, musíme ukázati k úvodům připojeným k vydáním právě vytčeným, pak k *Palackého* stati „der sogenannte Pulkawa“ ve spise „Würdigung der alten böhm. Geschichtschreiber“ str. 175 a násl. a jeho pojednání „O Přibíkovi Pulkavovi z Radenína a jeho kronice české“. (Zprávy o zasedáních král. české společnosti nauk r. 1869 na str. 39—50, a Radhost II, 471 a násl.) Dále psal o kronice té *Dudík*, P. Ceronis Handschriftensammlung str. 418 a násl. a též ve spise „Forschungen in Schweden“ na str. 166 a 389—402. Viz též *Böhmer*: Die Handschriften des k. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchives str. 77 (č. 192); *Tadra* Ferd. „Žaltář Poděbradský“ a „Kronika česká“, rukopisy bývalé knihovny olešnické ve „Zprávách král. české spol. nauk“ ročník 1886; *Lorenz* Ottakar, Deutschlands Geschichtsquellen I, 311—313 a *Josef Müller*: „O rukopisech kroniky Přibíka z Radenína, příjmím Pulkavy, zvláště pak o rukopisu krakovském.“ V Praze 1887.

Při našem vydání textu latinského kroniky Pulkavovy podány jsou recense první i druhé, a sice pokud značněji obě recense od sebe se neodchylují, tedy do r. 1141, podán jest text recense druhé co hlavní text, recense první při tom jako varianty pod čarou v poznámkách, odkud však obě recense značněji od sebe se liší, podány jsou texty každé z obou recenzí vedle sebe, a to tak, že nad text recense druhé všude postaveno jest písmeno A, nad text recense první písmeno B. V knize druhé čili správněji řečeno v materialích k ní užito opět prvnějšího způsobu, poněvadž odchylky jsou opět nepatrnější.

²⁰⁾ Přípisek tento zní: Noch Christi gebort MCCC vnde ym XVI jore an sinte Bonifacius tage warth geboren Karolus, der do was eyn son Johannis, der wart erweld zcu romischen konighe von den czwen ertzebischoffen, von dem von Trier vnde von dem von Collen, vnde von den herczog Rudolff von Sachszen vnde wart gecronet yn dem XXIX jore seynes alders yn aller heiligen tage. Vnde dornoch obir eyn jor do wart her gecronet zcu dem behemischen reiche zcu Proge czwischen den achten daghe vnszer lieben frawen erer gebort. Item yn dem virczigisten jore wart Karolus yn Rome gecronet zcu eyne keyszer yn sinthe Peters kirche von Ostiensi dem cardinalen von lawbe vnde gehaysze des bobists Inocency des sechsten. Vnde her hirschete an dem keyszerthum XXXIII jore; do starb her zcu Proge off dem slosze zeliger gedachtenisz vnde wart herlich begangen mit den leichczech XVI tage, do seyn leichnam gegenwertig stund; dornoch wart her herlich begraben yn der Pregischen kirchen. Hye endit sich das erste buch der behemischen cronica vnde hebit sich an dasz ander von konig Wenczeslao Karolus genant.

Přídavky minority Mikuláše Čecha z jiných kronik položeny jsou nad čáru, ale písmem drobnějším, tak že tato kronika celá ve vydání našem jest obsažena.

Z přečetných rukopisů překladu českého vzali jsme nejstarší (nyní rajhradský) za základ, za jehož laskavé zapůjčení veleřediteli p. bibliotekáři P. Kinterovi díky vzdáváme, dále užili jsme Lobkovického, litoměřického a vratislavského, jako representantů zvláštních skupin. Uváděti varianty z četných ostatních rukopisů, celkem nepatrné a přepisovateli buď náhodou neb nedopatřením způsobené, nezdálo se býti potřebno, a při rukopisech 24—27 nemožno, anť by to bylo spíše na obtíž nežli ku prospěchu. Brandenburgica poznamenána jsou položením jich v rohaté závorky [ ]. Vydání českého textu obstaral prof. dr. Jan Gebauer, textu latinského

Josef Emler.

II. Mistr Vavřinec z Březové a jeho spisy. ¹⁾

Že nejznamenitější český dějepisec doby husitské ²⁾ slul Vavřinec z Březové, a nikoli, jak později nazýván byl, Vavřinec z Březiny, dokazují prameny nejstarší a rozhodující. ³⁾ V pamětech pražské university zapsán jest k r. 1393 a 1394 jako Laurentius de Brzyezowa; Vavřinci z Březové (L. de Brziezowa) svědčily bully papežské z r. 1391 a 1403; totéž příjímí vyskytuje se v zápisech desk dvorských a v jiných pramenech o deset let a více pozdějších. ⁴⁾

Zbývalo by jen vysvětliti, od které doby a z jaké příčiny toto pravé příjímí ustoupilo jinému podobně znějícímu, totiž z Březiny. A tu vidíme, že již v 15 století, jak se zdá, někteří přednost dávali příjímí druhému. V 16 století sluje Vavřincem z Březiny Václ. Hájkovi, v 17 Balbinovi, ⁵⁾ v 18 Dobnerovi. Vydání několika zlomků kroniky jeho od Ludewiga r. 1724 (Reliquiae Manuscriptorum VI) přineslo zkaženou formu tohoto druhého příjímí *Byzynius*. Teprve Palacký (Würdigung 202) M. Vavřincovi pravé příjímí vrátil a není žádných platných důvodů, proč bychom přednost dávali jinému nebo je za stejně oprávněné pokládali, třeba bychom nedovedli vyložiti, proč se toto vedle a na místě onoho vyskytlo.

V matrice právníků r. 1394 zapsán jest Vavřinec jako „vir nobilis“, i byla vyslovena domněnka, že pocházel z vladycké rodiny, které patřila Březová blíže Kutné Hory. ⁶⁾ Otec jeho slul Václav. ⁷⁾

¹⁾ Srov. Palacký Würdigung 202—217; Koberův *Slovník Naučný* I, 891; Jirečkovu *Rukověť* I, 97; Fr. v. Bezolda K. Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten I, 11—14; Lorenz Deutschlands Geschichtsquellen ³ I, 322; Ottův *Slovník Naučný* IV, 663 (od J. Emlera).

²⁾ Die Bezolda „der bedeutendste böhmische Geschichtsschreiber des Hussitenkriegs oder vielmehr der einzige, der diesen Namen verdient“.

³⁾ Palacký Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Const. Höfler 51.

⁴⁾ Mon. Univ. Prag. I, 289; III, 45; Palacký Formelbücher II, 192; Tingl Libri Quinti Confirmationum A. 1391 et 1392 pag. 76: Laurencium Wenceslai de Ruziezowa (sic); Archiv Český III, 483; Tomkovy Základy starého místopisu Pražského I, 67. — O rukopisech spisů Vavřincových v. n. On sám sebe jmenuje jako M. Vavřince beze všeho příjímí v úvodech ke Kronice světové a k Cestám Mandevillovým.

⁵⁾ Bohemia Docta II 72, 233; II, 94 se uvádí Vavřinec z Březové, avšak jako osoba od Vavřince z Březiny rozdílná.

⁶⁾ Koberův Sl. N. I, 191. Viz proti tomu Ottův Sl. N. IV, 663.

⁷⁾ Bulla z r. 1391 a Libri Conf.

Narozen byl r. 1370.⁸⁾ R. 1393 dosáhl mistrovství in artibus na vysokém učením pražském; r. 1394 zapsati se dal na fakultu právnickou. Již r. 1391 ku přimluvě královny Žofie byl obdržel Vavřinec od papeže dovolení, by přes nedostatečný věk přijmouti směl beneficium církevní. Takového se mu dostalo ještě téhož roku; byla to fara v Lounech.⁹⁾ Později měl faru v Běcharech (u Libáně).¹⁰⁾ Než M. Vavřincovi běželo hlavně o důchody. Nemínil se trvale věnovati stavu kněžskému a správě duchovní.

Nevíme, od které doby M. Vavřinec se nacházel ve službě dvorské krále Václava.¹⁾ V ní setrval snad až do smrti jeho (1419). Za bouří, které potom nastaly, v nejbližších letech zprávy o něm jsou velmi nedostatečné. Sotva lze však pochybovati, že v té době Praha mu byla obyčejným sídlem.²⁾ R. 1427 jmenuje ho potupná píseň mezi protivníky Sigmunda Korybuta, která slovy

umíet písmo přeložiti,
z pravdy křivdu učiniti

naráží na jeho spisovatelskou činnost a právnické vzdělání.³⁾

Naposledy se M. Vavřinec z Březové připomíná k r. 1436. V bouři r. 1434 zničeny byly od Staroměstských originály privilegií Nového města. Když potom po uznání krále Sigmunda Novoměstští vyžádali si na tomto stvrzení privilegií, prospělo jim nemálo svědectví Mistra Vavřince. Přeloživ v předešlých letech privileje z latiny do řeči české, vyvrátil tvrzení Staroměstských, že

⁸⁾ Bulla z r. 1391 svědčí dvacítiletému. Bakalářem dle dotčené bully stal se nejpozději r. 1391.

⁹⁾ Libri Conf. Annus 1391 et 1392, p. 75. Jako plebanus in Luna zapsán byl r. 1394 na fakultu právnickou (Mon. Un. III, 45); důchodu této fary požíval také ještě 1406 (Základy místopisu Pražského I, 208).

¹⁰⁾ O tom se dovídáme z dosud neznámé bully Bonifacia IX., zapsané v registrech vatikanských, která zní takto: Bonifacius papa IX dilecto filio Laurentio de Brzezowa, lectori plebano nuncupato ecclesie parochialis in Biecharz Pragensis diocesis salutem etc. Vite ac morum honestas aliaque probitatis et virtutum merita, super quibus apud nos fidedignorum testimonio commendaris, nos inducunt, ut tibi reddamur ad gratiam liberales etc. Volentes igitur te etc. fauoribus prosequi graciosis, tuis in hac parte supplicationibus inclinati tecum, qui in subdiaconatus ordine, ut asseris, constitutus es et parochialem ecclesiam in Biecharz Pragensis diocesis, cuius fructus etc. decem et octo marchas argenti secundum communem existimationem ualorem annuum non excedunt, obtines, ut unum aliud beneficium ecclesiasticum curatum seu alias cum dicta ecclesia incompatibile, eciam si parochialis ecclesia aut dignitas, personatus aut administratio seu officium cum cura vel sine cura in metropolitana, cathedrali seu collegiata et dignitas ipsa in metropolitana seu cathedrali, non tamen maior post pontificalem, in collegiata ecclesiis huiusmodi principalis fuerit et ad eam consueuerit quis per electionem assumi etc., recipere et usque ad triennium retinere ac parochialem ecclesiam et beneficium huiusmodi simul vel successiue ex causa permutationis vel alias totiens, quotiens tibi placuerit, dimittere et loco dimissi vel dimissorum aliud vel alia simile vel dissimile aut similia vel dissimilia beneficium etc. duo tantum incompatibilia recipere et per huiusmodi triennium duntaxat retinere libere et licite valeas, quod e ratione ipsorum ad aliquos superiores ordines interim promoveri minime tenearis etc. dispensamus etc. Data Rome apud S. Petrum tertio Kal. Decembris anno quarto decimo.

¹⁾ V předmluvách k Cestám Mandevillovým (v rukopise Křižovnickém slovo „služebník“ vynecháno) a ke kronice světové nazývá se Vavřinec *služebníkem* krále Václava. J. Jireček se velice pravděpodobně domnívá, že konal povinnosti písařské v královské kanceláři. — R. 1413 obdržel od krále zároveň s Jindřichem z Lažan a Lautem z Hlázovic jako odúmrť po Jírovi z Roztok 93 kopy úroku na Mělníce, 60 kop na Novém městě Pražském a 7 1/2 kopy na vsi Brožánkách. Ve při, která vznikla pro odpor královny a syna zemřelého, mistr Vavřinec spoluobdarované zastupoval. Řečené důchody byly sice obdarovaným přisouzeny, ve skutečné požívání jich však Vavřinec nejspíše se nedostal pro nepokoje, které potom v zemi povstaly. R. 1429 průběh věci stvrdili písaři desk dvorských přísahou a Vavřinec zapsati jej dal do knih města Prahy. (Viz knihu městskou č. 992 l. 103—104.) V listinách zde zapsaných Vavřinec se obvykle bez příjmi jmenuje, jednou i s ním (Laurencius de Brzezowa). Sr. Archiv Č. III, 483, Palacký, Würdigung 204.

²⁾ Sr. Kroniku jeho na str. 436 tohoto vydání.

³⁾ Výbor II, 314. O domě, který několik let držel v Lilliové ulici v. zápisy k r. 1423—1429 v Základech I, 67. Srov. Tomkův Dějepis Prahy VIII, 120.

Nové město „nikdy takových listův nemělo“. ⁴⁾ Později se nám o něm již žádných zpráv nedostává; i lze s Palackým za to míti, že nedlouho potom zemřel. Narozen byv r. 1370, byl by dosáhl nejméně 67 roku věku svého. ⁵⁾

Spisovatelská činnost Vavřince z Březové počíná se již v té době, kdy ve službě královské se nacházel. Avšak obmezovala se zprvu na překlady a spracování spisů cizích.

Pro krále Václava a ku přání jeho složil neb přeložil snář či *Knihy snového vykládání* ⁶⁾ a ku požádání komorníka královského Jana z Risenberka ⁷⁾ jal se skládati *Kroniku světovou*, ve které však nedospěl než k druhé polovici 7 století, ač-li od něho nebylo více sepsáno, než nás došlo. ⁸⁾ Soudě podle dosti značného počtu rukopisů a potom (od r. 1510 začínaje) tištěných vydání, velmi oblíbeným a rozšířeným byl Vavřincův překlad *Cest Mandevillových* (podle německého spracování). ⁹⁾

Obsahem i objemem nepatrný jest latinský spisek, který v rukopise kapituly Pražské (z druhé pol. 15 století, sign. O 74) má nadpis: *Commentum reverendi Magistri Laurencii de Brzezowa super VII psalmos penitenciales*. ¹⁰⁾

Dle Václava Hájka z Libočan „také nějaký Vavřinec z Březiny, mistr učení Pražského, o slávě Čechův, Boemuův a Slovákův mnoho vyhledav z starých kronikářův sepsal, a to tak pořádně, že každý člověk najhloupější to čta aneb slyše, tomu víru dáti musí“. Jest tím míněn spis latinský či český? K otázce té i jiným, které by položiti se mohly, odpovědi a domněnek, nemajíce jiného svědectví, odvážiti se nechceme.

4) Viz o tom St. Let. a srovn. obě listiny Sigmundovy v Čelakovského Cod. juris mun. I, 230 a 233. — Že Vavřinec z Březové byl ve službách obce Nového města jako její „kancléř“ (srov. o tomto názvu Tomkův DP. VIII, 286) či nejvyšší písař, o tom není dokladu, leda že v nadpise těch zlomků, které Ludewig vydal, se uvozuje jako *cancellarius Novae Urbis Pragensis*, což vydavatel jistě již ve své předloze našel. Také rukopis, o kterém se v r. 1556 zmínil Bruschius Kašparovi z Nydburka, měl nadpis: Chronika Laurentii de B., *supremi cancellarii* Novae civitatis Pragensis (F. Menčík v ČČM. 1884 str. 220) Avšak zůstali-li nepřetržitě ve svých úřadech nejvyšší písaři Diviš 1420—1430 a Ondřej z Myslibořic 1430—1439, pro Vavřince mezi nimi místa nenajdeme. K úřadu takovému neb podobnému by se byl ovšem jako muž učený a v právech zběhlý dobře hodil a snad náležel mezi *radní* písaře (podřízené nejvyššímu) obce Novoměstské. Název *radního* písaře se mu dává ve starém českém překladě jeho kroniky.

5) Odkud se v Jungmannově Hist. lit. české na str. 32 vzal r. 1455 jako rok úmrtí Vavřince z Březové, nevím. Jest to bezpochyby výsledek nějaké kombinace. Sr. Hanuš Písemnictví české hvězdoslovné v ČČM. 1862, str. 240.

6) Dle rukopisu mikulovského (Dudík Handschriften . . . in Nikolsburg 48). V rukopise štokholmském spisek sluje „Knihy snové“.

7) Omyl, že to byl Jan z Eyzemberka (sic), vyskytuje se nejdřív u Jungmanna.

8) Viz rukopis (15 století) v univ. knihovně Pražské 17 F 47. Že by také rukopis jiný (17 J 47) tutéž kroniku obsahoval, jest omyl Jungmannův, který Hanuš v Dodatcích str. 12 opravil. V rukopise spis, který Jungmannovi (str. 32) „Kronikou o římských císařích“, Jirečkovi „Kronikou světa“ sluje, nemá žádného titulu. Předmluva zní: „Ke cti a chvále otce všemohúcieho, ot něhožto všechna moc, a syna jeho jednorozeného, ot něhož všechna múdrosť, a ducha svatého, otci i synu ovšem rovného, ot něhožto všechna dobrota do tvora vydaného i nevydaného pramenně pocházie; a ku požádání slovutné vzácnosti muže Jana z Ryzemberka, komorníka přejasného a pána Václava, Římského krále, vždy rozmnožitele, a Českého krále, já Mistr Vavřinec, toho duostojného krále služebník, tuto kroniku z křesťanských, z židovských kronik s robotnou pilností a pilnou robotností sebral sem, aby českého jazyka zveličená obec v ní čtúci moc, múdrosť a dobrotu božskou světlejie v skutcích poznajíc, jenž jest tomu všemu lidu, křesťanům, židům i pohanům jasně okázána, bál se té všemocie moci a ji ctě hodně divil se té nesmierné múdrosťi a jio pilně pozoroval...“

9) Srov. Výbor II, 587.

10) Srov. Höfler, Geschichtsschreiber der Hus. Bewegung I, 110. Podle toho, co tu řečeno, čtenář by, ač mylně, se domnívati mohl, že spisovatel sluje na tom místě Vavřinec z Březiny. — Viz též Lorenz Deutschl. Geschichtsquellen I, 322, jenž zmiňuje se ještě o rukopise kláštera ve Vyšším Brodě, ve kterém čteme: Incipiunt hore canonice congregate ad laudem dei per mag. Laurencium de Brzezowa. Sr. J. Jireček v ČČM. 1887 str. 564.

K dosti hojně básnické, lze-li tak říci, literatuře své doby rázu nejvíce satirického Vavřinec z Březové přispěl písní či *veršovaným skládáním o vítězství u Domažlic* (1431). Zachovalo se v rukopise universitní knihovny Pražské 1 D 10 (l. 353—363), o kterém dále řeč bude.¹⁾ Jeden list, a to ten, na kterém napsán byl titul a začátek, teprve v novější době byl vytržen. Dobner (Monum. I, 168) z rukopisu ještě neporušeného otiskl nadpis²⁾ takto: *Carmen insignis Corone Boemie pro tropheo sibi divinitus concesso circa Ryzmberg et Domazlitz in anno Domini Millesimo quadringentisimo tricesimo primo in vigilia assumptionis gloriosae semperque Virginis Dei genitricis Marie feria tertia, quarta decima mensis Augusti per Laurencium de Brezina Arcium liberalium Inclite Universitatis studii Pragensis Magistrum congestum.*

Podobně jako nadpis Kroniky Husitské v témž rukopise obsažené, tak nejspíše také nadpis básně není původní, t. j. nepochází od spisovatele samého, nýbrž přidán byl touž pozdější rukou.³⁾

Celý ráz skládání svědčiti se zdá, že píseň sepsána byla nedlouho po události samé, kterou oslavuje. Jak nás po ztrátě začátku, ve kterém se nejspíše vypisovalo řádění křižáků v Čechách, došla, líčí se v ní nejprve útěk těchto. K tomu předmětu se i potom zas a zase vrací, avšak hlavní věci jsou řeči, které se rozličným osobám do úst kladou, nejprve kardinálu Julianovi před papežem, ve které se průběh nešťastné výpravy vypisuje a ke konci pronáší rada, že by ze čtyř artikulův tři povoleny býti měly, ten totiž vyjímaje, který kněžstvu světskou vládu nad zbožím odnímá, s čímž i papež sám, vida ve vítězství Čechův prst boží, se srovnává. Potom následuje posměšné oslovení těch, kdo z Čech utekli, od přátel a manželek i odpověď oněch, kterou podrážděn král Sigmund zbabělost jim vyčítá. Káraní se hájí, že útěk způsobili zlí duchové (demones) Čechům pomáhající; i připomínají králi, kolikrát on sám i jiní v předešlých letech poraženi byli a utíkali. Vzpomínka na to, co sám zkusil, umirňuje hněv jeho; avšak již také on se vzdává naděje, že by Čechy kdy zbraní pokořil. Tu vystupuje nejvyšší vojenský velitel nezdařilé výpravy, kurfirst braniborský Fridrich. On prý sám, tak zní jeho strojená neb, jak se v básni praví, sofistická omluva, k útěku radil, vida, že odolati nelze; tím aspoň pro budoucnost větší část vojska zachráněna. Nadějí na přemožení Čechův válkou také on již neměl žádných a proto rada jeho zní, by jich články za platné prohlášeny byly, a to pro církev celou. Právě čtvrtý artikul o světském panování kleru nachází v něm horlivého obránce, jako by on sám k husitským Čechům patřil aneb od nich proti bohatému kleru, který laiky za sebe do boje posílá, kázati a disputovati se byl naučil. Králi, jemuž Fridrich slibuje, že tak bez dalších bojů získá své dědičné panství, své „hnízdo“, rada se líbí, ač on, že by i čtvrtý článek provést se dal, póchybuje. Potom ozývají se lid, kněží i mniši: odkud ty neustálé porážky? Není-li to snad znamením, že za dobrou a spravedlivou věc Čechové bojují? Znamé důvody pro kalich slyšíme nyní z úst dosavadních jeho protivníkův; také apoštolská chudoba kněžstva od nich se schvaluje. Ovšem právě tento článek klerus sotva povolí! Kdyby Čechové se ho vzdali, o tři ostatní dohodnutí jistě se podaří! Potom přichází k slovu básník sám, vyzývá knížata, pány a rytíře, by, až zase prelátové jich do boje volati budou, odpověděli, ať oni sami napřed jdou, za ně že se již dále obětovati nemíní; Čechům že dlužno povoliti slyšení, za které žádají, a schváliti

¹⁾ Minění Höflerovo (I, 540) o dvojím rukopise zakládá se na omylu.

²⁾ Kromě toho zachoval Dobner první 4 verše.

³⁾ Tu i tam Vavřinec se nazývá *arcium liberalium inclite universitatis studii Pragensis Magister*. Kronika jedná „de gestis ... invictissime regni Boemie *corone*“, báseň pak nadepsána jako *carmen insignis corone Boemie*.

„některé“ jich články. Na konec obrací se básník k národu českému, aby Nejvyššímu vzdal díky za darované vítězství, i předříkává hymnus díkyčinění nesoucí se básnickým vzletem. Hymnus a tím celá píseň se bezpochyby prvotně končila verši:

Da et cunctis cognoscere,
que tu iubes, diligere,
opere perficere,
in finem persistere.

Co dále ještě následuje, Vavřinec, jak se domnívati lze, připojil později, když přišly nové zprávy z Moravy o ústupu vévody Albrechta a ze Slezska, že obléhání města Němčí bez boje zrušeno, jakmile vojsko Tábořských se přiblížilo. ⁴⁾

Píseň Vavřincova jest nejspíše výrazem té nálady, jež zavládla v Čechách po vítězství u Domažlic, těch nadějí, které potom, ač v míře mnohem skrovnější, v kompaktátech se splnily. Mezi podobnými veršovanými skladbami oné doby sluší jí vykázati místo neposlední; verše svrchu vytčené nejsou jediné, kde k vyššímu vzletu se povznáší. Líčení jest někdy dosti výrazné, satira ostrá a trefná. ⁵⁾ I verš, často sice neobratný, někdy dosti hladce plyne. Jest to zároveň apologie hnutí husitského, pokud toto svůj výraz našlo ve společném všem stranám programu, čtyřech artikulech, ⁶⁾ apologie sepsaná po události, která i protivníkům slibovati se zdála konec dosavadních bojův a s nimi spojených strastí. Událost sama, vítězství či lépe řečeno utíkání a stíhání utíkajících u Domažlic, v básni se vypisuje z části tak, že by se líčení hodilo také na mnohé jiné podobné události, z části však se v něm vyskytují podrobnosti a rysy svědčící, že spisovatel měl známost o nejedné věci, jak se tehda skutečně sběhla. ⁷⁾ Patří tedy báseň Vavřincova také k pramenům o vítězství u Domažlic, ze kterého i dějepisci událost tu vypisující právem některé podrobnosti, třeba jen vedlejší, čerpati mohli.

Tiskem vydána byla píseň o vítězství u Domažlic od Höflera r. 1856 ve sbírce *Geschichtschreiber der hus. Bewegung* I, 540 sl. ponejprv; na tomto místě vychází podruhé. V rukopise po straně připsány jsou hojné citáty, nejvíce z bible; ve vydání tomto, podobně jako v Höflerově, umístěny jsou pod čarou mezi poznámkami k úpravě textu se vztahujícími.

Jestliže sluší Vavřinci z Březové v dějinách literární produkce v Čechách v první polovici 15 století místo neposlední, děkuje to ne tak tomu všemu, o čem již zmínka se stala: Vavřince z Březové vzpomínáme především jako dějepisce doby husitské, třeba jen několik málo let od něho

⁴⁾ Datum této události (8 září 1431) vyskytuje se teprve v pozdějších pramenech. Grünhagen, *Die Hussitenkämpfe der Schlesier* 125.

⁵⁾ Bezold podotýká: ... ein Gedicht, welches trotz der rohen Form doch eine gewisse Lebendigkeit und manche äusserst charakteristische Bemerkung hat.

⁶⁾ Mínění své vlastní o tom, jak by se čtvrtý provéstí dal, vložil Vavřinec do úst kurfirstovi Fridrichovi. Sr. Höfler LXI; Bezold III, 166.

⁷⁾ Sr. hned na počátku písně verše, kde se určitá čísla uvodí, u př.:

septem quippe descenderunt
seque uni subdiderant;

a dále: tres detenti a puero. — O jiných podrobnostech Bezold III, 153. — Verše:

ad meos redeunt reliqui
putantes, se aufugere

připomínají vypravování v Starých Letopisech, že „jiní sú se do Čech obrátili mniece, by domów utiekali“.

pro nás vypsáno bylo. Jeho latinským jazykem složená *Kronika od 1414—1421* zachovala se v několika rukopisech. Jsou to následující:

1. (W) Rukopis městské knihovny ve Vratislavi (čís. 199), o kterémž srovn. článek *Loserthův* „Varianten der Breslauer Handschrift des Domherrn Franz von Prag“ v *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* V, 217. ⁸⁾

Kronika Vavřincova čte se v tomto rukopise od l. 121^a—199^b beze zvláštního nadpisu. Po slovech „*Prologus huius libri*“ následuje prolog sám, jehož začátek zní: „*Licet michi contemplanti...*“ Na str. 199^b se končí text kroniky slovy „*Et facto mane etc.*“ Potom ještě písař poznamenal: „*1467 post Margarethe f(eria) II.*“ Toho roku a dne tedy kroniku Vavřincovu dopsal. Mezi rukopisy obsahujícími toto dílo vratislavský jest jediný, o kterém zcela určitě víme, kdy napsán byl. A jest mezi všemi, které nás došly, nejstarší.

Marginalia, která se v rukopise vyskytují a v nichž se obsah některých odstavců udává psána jsou červeně, a to touž rukou jako text.

Zvláštností a to dosti důležitou rukopisu vratislavského jest, že v něm po prologu následuje začátek vypravování, jenž zní jinaké, nežli čteme v rukopisech ostatních. A sice takto:

Anno⁹⁾ incarnationis dominice M^oCCCCXIII^o Cum misericors et miserator dominus ps 110 veritatem salutarem que sacerdotum ignawa insidia¹⁰⁾ erat in practicam per multa annorum curricula perniciose obmissa suis fidelibus reuelaret ac releuaret deiectam Cuidam honeste vite viro Magistro petro de Drazdyan tunc ante ea multis annis in Ciuitate pragensi moram trahi¹¹⁾ miraculose patefecit Vnde Magistri pragenses eidem consencientes istas scripturas collegerunt et collectas ad Constanciense concilium transmiserunt Venerabilis ac diuinissima . . . ¹⁾

2. (A) ²⁾ Rukopis universitní knihovny pražské sign. 1 D 10 z konce 15 století, ne-li ještě něco mladší, náleževší kdysi Křižovníkům s červeným srdcem v Praze, který obsahuje též kroniky Marignolovu a Pulkavovu, jakož i život Karla IV. Více o tomto rukopise pověděl J. Emler *Fontes* III, 332 a IV, 491. Kroniku Vavřincovu čteme v něm na l. 258^a—344^b; počínáť se jako ve vratislavském rukopise prologem *Licet michi contemplanti...* Před tímto však čteme touž rukou (červeně):

⁸⁾ Novější opis, který se dříve dle Höflera (I, 109, 323) v Museu nacházel, nyní již se nenašel. Ostatek v. níže.

⁹⁾ Otištěno věrně dle předlohy, i co se nedostatků interpunkce týče.

¹⁰⁾ Tak v rukopise místo *desidia*.

¹¹⁾ Tak v rukopise místo *trahenti*.

¹⁾ Srovn. Höfler 323—324. — Jinde se vypravování počíná: *Anno dominice incarnationis MCCCCXIV venerabilis ac diuinissima communio eukaristie sub utraque specie... per Jacobellum... et aliquos sibi tunc in hac materia assistentes sacerdotes est inchoata..* Podle znění kroniky Vavřince z Březové, které ve vratislavském rukopise čteme, byl by první popud k rozdávání podobojí nevyšel od Jakoubka, nýbrž od Petra Drážďanského, o němž všechny zprávy, které se zachovaly, v. sebrané ve spisku *Meltzer* ově *Die Kreuzschule zu Dresden* (Dresden 1886) 54—59. (Srovn. též *Döllinger*, *Beiträge zur Sektengeschichte des Mitt. I*, 678.) Naši úlohou na tom místě není kontroverzu řešiti, avšak dotknouti se třeba otázky, v té příčině ovšem také důležité, zdali místo dotyčné rukopisu vratislavského jest pozdější interpolací, jak Böhlinger (*Die Kirche Christi und ihre Zeugen* 1858; v životopisu Husově) a Palacký (*Die Gesch. des Huss.* 111) za to měli. Míňší, že slova vyskytující se jen ve vratisl. rukopise do původního textu kroniky Vavřincovy později od někoho jiného vložena byla, pravděpodobným se objeví, když uvážíme, že toto místo se nevyskytuje v obou rukopisech Pražské universitní knihovny, které ostatek s vratislavským podstatně se shodují, a že místem tím, ať se již o jakoukoli interpunkci pokusíme, souvislost nápadně se porušuje. Nesnadno je ovšem si vysvětliti, proč by byl někdo na tom jediném místě něco do textu kroniky Vavřince z Březové vložil.

²⁾ Ponechávám při tomto i následujícím rukopise zkratku, které již Höfler užil. Rukopis Č. Musea od tohoto (I, 109) vzpomenutý není než opis rukopisu A.

Hoc opus licet imperfectum cronice huius est compositum seu collectum per egregium virum Laurencium de Brezina, arcium liberalium inclite universitatis studii Pragensis magistrum, de gestis et variis accidentibus invictissime regni Boemie corone adhuc vivente serenissimo rege Wenceslao et post mortem ipsius, que et quanta in eo dampna seu incommoda ac enormia sunt peracta per Sigismundum, regem Ungarie, et pessimam sectam Thaboritarum, prout per ordinem patebit. Cuius prologus sequitur in hunc modum.

Že tento nadpis nepochází od spisovatele kroniky, že slovo „*imperfectum*“ znamená na tomto místě „nedokončené“, a nikoli „nedokonale“, poznamenal Palacký (Würdigung 207). Jako v rukopise vratislavském, tak i v tomto končí se kronika slovy „*Et facto mane*“ I to zpozoroval již Palacký, že přijmí spisovatele prvotně v rukopise znělo *Brzezowa* a potom změněno bylo v *Brezina*.³⁾

Jako v rukopise vratislavském tak také v tomto se v první části kroniky obsah jednotlivých odstavců (červeným písmem) krátce označuje buď v textu samém na způsob nadpisu uad dotýčnými odstavci anebo in margine. Marginalia rukopisu vratislavského se s těmito nadpisy a marginaliemi jen částečně kryjí, t. j. některé z nich jsou oběma rukopisům společné, některé v každém zvláštní.⁴⁾

3. (B) Rukopis universitní knihovny pražské sign. 11 D 8 z konce 15 neb z počátku 16 století. Obsahuje:

- a) kompilaci tak zvaného *Beneše Minority* tištěnou v Dobnerových Mon. IV, 23—78, kde končí se r. 1487. V rukopise, o kterém řeč jest, v části této první a poslední list jest vytržen. Že však v něm tato kompilace přestávala rokem 1492, patrně z rukopisu wolfenbüttelského, o kterém hned více pověděno bude;
- b) (touž rukou) *kroniku Vavřince z Březové*. Vytrženy jsou první list a potom některé listy uprostřed i na konci. Text se nyní počíná slovy *excommunicantibus et interdictum per totam Pragam ponentibus* a končí se (ve vypravování událostí z konce roku 1421) uprostřed věty slovy *Et cum Zizka cum suis prope Zluticz ad montem dictum Wladarz perveniret et cum suis...* K roku 1421 po článcích Adamitův vloženy do textu kroniky Vavřincovy ještě články jiné, do ní nepatřící, po každé se zvláštními nadpisy, a sice: 1. *Secuntur articuli ad idem de Pikardis*. 2. *Articuli hereticorum Waldensium et decardorum* (sic). 3. *Articuli sacerdotum hereticorum et Pikardicorum isti sunt*. První články vztahují se k Valdenským, druhé a třetí k Táborským a Bratřím.⁵⁾

Obsahy odstavců se v tomto rukopise nikde neudávají, ani v textu ani na kraji.

Týž text kroniky Vavřince z Březové, který čteme v rukopise právě zmíněném, najdeme také v rukopise knihovny ve Wolfenbüttlu (Extrav. 154) značně mladším, psaném totiž teprve v 17 neb

³⁾ So (totiž Brzezowa) war der Name ursprünglich im Codex geschrieben: aber ein Corrector änderte ihn in Brezina (ruk. má Brezina) um. Würdigung 207. — Změnu provedl sám písař, a to tak obratně, že na první pohled hned patrna není. Srov. Wattenbach v (Pertzově) Archivu X. 660. Také v nadpise písně o vítězství u Domažlic jistě prvotně psáno bylo Brzezowa.

⁴⁾ V Děčíně v knihovně hrabat z Thunů nachází se opis kroniky Vavřincovy, na jehož desce poznamenáno: *Sum Francisci Martini Pelzel, qui me ex autographo describendum curavit a. 1775*. Avšak není to než opis rukopisu A.

⁵⁾ Srov. Palacký, Die Gesch. des Huss. 9. — Ve vydání Höflerově jsou pojaty do textu kroniky Vavřincovy (503—511), ovšem nepatřícně. Avšak ne, jak dle Palackého čtenář by se domnívati mohl, z nějakého rukopisu, který kroniky Vavřincovy ani neobsahuje.

18 století, o kterém zprávu dává J. Emler ve Fontes IV, str. XVI.⁶⁾ Obsahuje tento rukopis a) kompilaci tak zv. *Beneše Minority* končící se rokem 1492; b) (touž rukou) kroniku Vavřince z Březové (s nadpisem *Historia Hussitarum*); 3. (jinou rukou a na jiném papíru) druhou knihu *Kroniky Zbraslavské*. S prvníma dvěma tato třetí část rukopisu spojena byla bezpochyby teprve při vazbě. Nelze pochybovati, že první a druhá část opsána byla podle téhož rukopisu, který v pražské universitní knihovně má signaturu 11 D 8, dříve než tento vytržením listů ještě poškozen byl, což patrně i z toho, že také v rukopise wolfenbüttelském není žádných nadpisů neb marginalií obsah některých odstavců udávajících, že slova v B písařem přeskočená obyčejně v něm se také nechtou a že konečně chyby písařské jen onomu zvláštní také v tomto se skoro vždycky vracejí.⁷⁾

Rukopis wolfenbüttelský, ač pouhý opis, bez ceny není, a to proto, že nahrazuje mezery, jež v B vytržením některých listů povstaly. Poučuje nás zejména, že také rukopis B počínal se prologem *Licet michi contemplanti*, že počátek vypravování se kryl s textem v A, nemaje místa o Petru Drážďanském, a že konečně se končil slovy: „*Et facto mane*“.

4. (Lobk.) Z rukopisu knihovny knížat z *Lobkovic* v Praze vybral Höfler ve svém vydání kroniky Vavřincovy některá různočtení (viz Geschichtsschreiber I, 109 a pojednání o bitvě na Žižkově SB. der Wiener Akademie XCV⁸⁾). Tento rukopis byl nyní k mé prosbě v řečené knihovně sice hledán, ale nebylo možno jej nalézt.

5. Ve sbírce *Ludewigově Reliquiae Manuscriptorum*, a sice v 6 svazku vydaném r. 1724 na str. 124—216 otištěna jest, ne sice celá kronika Vavřincova, jak se v dosud zmíněných rukopisech nachází, nýbrž jen dva zlomky, z nichž první sahá od počátku až k 3 dubnu 1420, kdežto druhý, počínaje se při 25 červnu 1420 u prostřed věty (... deponi mandavit), episodou o Tábořských, která přerušuje chronologicky postupující vypravování kroniky, se končí, a sice jako se byl počal, uprostřed věty (daboque terram tibi ...).⁹⁾ Více vydavatel, jak výslovně poznamenal, ve své rukopisné předloze nenašel.¹⁰⁾

⁶⁾ Do rukopisu wolfenbüttelského vložen jest lístek, na kterém čteme tuto vlastnoruční poznámku Fr. Palackého: „Extravag. N. 154. cod. Ms. chart. in 4° seculi XVI. N. 2. 60—222. *Historia Hussitarum* ist das noch nicht ganz edirte, aber aus anderen guten Handschriften wohlbekannte Werk des Mag. Laurenz von Březowa über den Hussitenkrieg. Die gegenwärtige Abschrift bietet nichts Eigenthümliches dar. Sie beginnt, wie alle anderen, mit der Vorrede, und schliesst im J. 1422 mit den Worten „Et facto mane“. Fr. Palacký. — K mínění Palackého, že by rukopis napsán byl již v 16 století, nemohu se přidati.

⁷⁾ Mínění, že písař rukopisu wolfenb. opisoval podle B, tím se nevyvracuje, že tu a tam něco vynechal, u př. deklamaci po vypravování o upálení arnoštovického faráře Václava (v červenci 1421), že někdy něco málo přidal, u př. před písní Čapkovou (Dietky, bohu zpívejme) slova *in haec verba*, anebo že konečně doplnil, co v B sice schází, než snadno doplniti se dalo, jako jen v B scházející *post* na počátku odstavce (1420): Item feria V *post* Assumpcionem beate Marie Virginis, alias die XVII mensis Augusti. Snadný byl zde doplněk proto, že předcházející odstavec se počíná: Item auno eodem feria IV *post* Assumpcionem beate Virginis Marie, que erat dies XVI mensis Augusti. — Také články k Valdenským, Tábořským a Bratřím se vztahující a do textu kroniky Vavřincovy nepatřící písař rukopisu wolfenbüttelského měl ve své předloze a je do svého opisu v překladu latinském, tu i tam zkracuje, přijal. I jinde kusy české v kronice Vavřincově překládal. Že to překlad novověký, patrně z výrazů v něm užitých i ze slohu; že písař sám překládal, o tom svědčí četné korektury: mezi překládáním a psaním škrtal a opravoval na mnohých místech.

⁸⁾ Zde se udává i číslo rukopisu (N. 363) i nadpis: Magistri Laurentii Brezina chronica Bohemiae ex antiquissimo manuscripto desumtum.

⁹⁾ V Höflerově vydání Gesch. I, 408 konec druhého zlomku není správně udán.

¹⁰⁾ Reliquiae str. 163, kde se končí první zlomek: Desunt hic aliquae schedae in codice Mscto; a na konci druhého zlomku: Reliqua desunt in Mscto volumine.

Vydání Ludewigovo, jehož předloha nám se ztratila neb aspoň do té doby nalezena nebyla, zastupuje rukopis (L),¹⁾ jenž nehledě k tomu, že jen 2 zlomky kroniky obsahoval, od rukopisů dosud vypočtených, mnohými zvláštními různocšteními se lišil a také tím, že místo prologu *Licet michi contemplanti* jiným se počínal, který ve vydání Ludewigově takto jest vytištěn: *Supremae Trinitatis nomine inuocato,*²⁾ *ad cuius gloriam hanc congeriem cursuum, in Regno christianissimo Boemiae et Marchionatu Moraviae circa annum domini MCCCCXIV et deinceps gestorum, pro futura rei memoria; quae relatorum*³⁾ *Legis Dei et ipsius sacratissimae ueritatis impugnatorum ac persecutorum detestandam malignitatis improbitatem denunciaret; duxi exarandum operis laborem ac desudationem subire curavi.*⁴⁾ *Ipse ergo me adiuuare dignetur, de quo omnia sunt. Cui est honor et gloriu per infinita secula seculorum. Amen.*

Potom následuje začátek vypravování, a sice týž jako v obou rukopisech knihovny universitní. Marginalia text až do konce druhého zlomku provázající liší se od těch, jež v rukopisech W a A čteme, pocházejíce od vydavatele.

6. (P) Kompilace, které se dostalo nezcela vhodného jména *Chronicon universitatis Pragensis*, z části vydaná od Höflera v Gesch. I, 13—47, obsažena jest v rukopise c. kr. dvorní bibliotheky ve Vídni, psaném, co se týče té části, o kterou tu běží, někdy v první polovici 16 století rukou písaře nevždy dosti pečlivého a pozorného. (*Codex Palatinus, N 7650.*)⁵⁾

Hned při r. 1414 v této kompilaci užito bylo kroniky Vavřince z Březové a také na několika místech potom; od května r. 1420 začínaje máme před sebou přepracování, od 6 července 1420 začínaje v podstatě již jen opis kroniky Vavřince z Březové. Text, který tu čteme, nekryje se úplně ani s textem rukopisů napřed uvedených, ani s textem tištěným u Ludewiga. Nehledě k chybám písařským, některé nedůležité odchylky nejspíše vznikly libovolným měněním a slov představováním, avšak, když ty odečteme, zbude dosti hojný počet odchylek, jež k tomu ukazují, že v kompilaci této užito textu kroniky, jenž vynikal mnohými zvláštními různocšteními, na mnoze takými, jež proti čtení jiných textů se jeví jako lepší, ba nejednou jako jediné možná, u př. (k 2 červenci 1421): „Et sic Magistro Jacobello et pretacto Johanni commiserunt, ut alios presbiteros introducerent legitimis *exclusis*; proti ex causis (str. 481), které jinde čteme. Na některých místech jen v P se zachovala slova nezbytná, která jinde se vytratila; na př. (strana 494) slovo *convenient*, kde se vypravuje, že dle suesení sněmu kutnohorského r. 1421 branná moc se měla shluknouti dne 18 září u Českého Brodu. Pozoruhodna jsou dále v P některá místa, obsahující více než ostatní rukopisy, jako ve vypravování o dobývání Mostu roku 1421, kde slovy jen v tomto rukopise se objevujícími *tocius communitatis Pragensis quasi capitaneus et director* nabýváme úplné jistoty, že zmíněný tu kněz Jan (dominus Johannes predicator) jest Jan ze Želiva.“⁶⁾

1) O stáří rukopisu Ludewig nic nepřipomenul.

2) Srovn. předmluvu ke Kronice světové, jež se také vzýváním Trojice počíná.

3) Tak tištěno; má býti zelatorum.

4) Interpunkce, kterou smysl vyžaduje, zdá se býti: *Supremae Trinitatis nomine invocato, ad cuius gloriam hanc congeriem cursuum... duxi exarandum, operis laborem ac desudationem subire curavi.*

5) Srovn. moje pojednání Tak zv. *Chronicon Universitatis Pragensis* a poměr jeho k Vavřincovi z Březové ve Zprávách kr. české společnosti nauk r. 1884 a spisek *Rustlerův* Das sogenannte *Chronicon Universitatis Pragensis*. V Lipsku 1886.

6) Palacký (III, 2 str. 106) o tom pochyboval.

Na dvou místech v rukopise vídeňském čteme značně více než jinde. 1. K roku 1420 mezi smlouvou uzavřenou s posádkou vyšehradskou a vypravováním o bitvě pod Vyšehradem (str. 438) nacházíme sedm menších odstavců, ve kterých jeden vyjímaje se vypravuje o věcech Žižky a Táborských se týkajících. — 2. Kdežto v rukopisech WAB vypravování Vavřincovo o posledních osudech kněze Martina Húsky, řečeného Loquis, se končí větou: „Iste enim Martinus cum in prima domini Ulrici de Nova domo fuisset captivitate, literam ad fratres suos Thaboritas aliquos scripsit multa erronea et heretica documenta continentem“, v rukopise vídeňském po slově *scripsit* následuje dotčený list v plném znění (str. 495).

Palacký se domníval, že kompilátor na takových místech kroniku Vavřincovu doplnil čili interpoloval z pramenů jiných.⁷⁾ Avšak s mnohem větší pravděpodobností lze za to míti, že měl před sebou text kroniky v podstatě takový, jako nyní v rukopise vídeňském čteme, tedy vykazující nejeden důležitý variant a přinášející zvláště na obou vytčených místech značně více. Mínění toto i v tom podporu nachází, že na onom jediném místě, kde Vavřinec také o sobě něco vypravuje, znění rukopisu vídeňského má do sebe ráz ještě subjektivnější.⁸⁾

Rukopis vídeňský čili tak zvané *Chronicon Universitatis Pragensis* v druhé své části a zvláště od 6 července 1420 zastupuje zvláštní text kroniky Vavřincovy (P). Jakým prologem se kronika v tomto textu počínala a zdali na počátku vypravování se shodovala s textem rukopisu vratislavského, obsahující místo o Petru Drážďanském, k tomu určité odpovědi dáti nelze. Pravdě podobnější jest při otázce druhé odpověď záporná.⁹⁾

Rukopis vídeňský končí se uprostřed věty (se cum suis cingens curribus .), avšak dříve než rukopisy W, A a také B, když tento podle Wolf. doplníme, totiž uprostřed vypravování o Žižkovi, jak na hoře Vladaři proti nepříteli se postavil a vozy otočil (ke konci 1421). Že také předloha na tom místě přestávala, z toho ovšem nutně nenásleduje.

Kdy sepsal Vavřinec z Březové svou Kroniku? Že nebyla skládána současně s událostmi na způsob nějakého denníku, patrně z takových míst, kde spisovatel, vypravuje o některé události, hned také na mysli má události pozdější.¹⁰⁾ Z toho, že rukopisy — z vypočtených WAB(Wolf) — na stejném místě uprostřed věty se končí, již Dobner (I 141) soudil, že Vavřinec na tomto místě smrtí překvapen přestal, k čemuž Palacký (*Würdigung* 206) přidal, že bylo-li tomu tak, před r. 1437 neb 1438 práce své nepočal. Byl by tedy své nejdůležitější dílo počal, ale pak nedokončil, na

⁷⁾ *Würdigung* 208, *Die Geschichte des Huss*, 18.

⁸⁾ Když v říjnu 1420 jednáno bylo s posádkou vyšehradskou o smlouvu, objevila se na obloze duha. Někteří mistři a bakaláři, na to se dívající, spatřovali v ní znamení připovídající příznivý konec počátečního jednání. V rukopise vídeňském se čte: *Sedente me cum quibusdam arcium liberalium magistris et baccalariis... cum sic mutuo... loqueremur* etc.; jinde: *Sedentibus quibusdam... magistris et baccalariis... cum sic mutuo... loquerentur*... Ostatek všude něco dále nacházíme: ... in hoc iocose *resedimus* (str. 436).

⁹⁾ V tak zv. *Chron. Univ. Prag.* jest s'ce také řeč o Petru Drážďanském (*Eodem anno — dle souvislosti byl by to rok 1416 — magister Jacobellus cum magistro Petro Theutonico de Drazdian inceptit communicare populum laicalem sub utraque specie contra consuetudinem Romane ecclesie et contra preceptum sacri concilii Constanciensis...).* Avšak nic k tomu nepoukazuje, že by tu pramenem byla kronika Vavřincova v tom znění, které čteme v rukopise vratislavském. *Chron. Un.* v té části, před dotčeným odstavcem i po něm, čerpá z kroniky Vavřincovy a z pramenů jiných. Z těchto nejspíše pochází zpráva o počátku rozdávání pod obojí. Srovn. podobně znějící zprávu v kompilaci tištěné u Dobnera IV, 135: *Eodem anno Mag. Jacobellus heresiarcha cum magistris Theutonicis de Drazdan inceptit communicare... Sr. Höfler Gesch. I, 77.*

¹⁰⁾ Tak k r. 1419 se předpovídá pokuta, jež po dvou letech Kutnou Horu potkala (str. 352).

samém sklonku života. Dle Bezolda složena byla kronika Vavřincova v létech 1434—1436, poněvadž prý převaha radikálních Táborův za spisovatelem v minulosti ležeti se zdá.¹¹⁾

Otázka, *kdy* sepsána byla kronika Vavřince z Březové, náleží k těm, ke kterým zcela určitá odpověď sotva se najde a při nichž s domněnkami více nebo méně pravděpodobnými se spokojiti třeba.

Že smrt Vavřince zastihla písíciho, ani to s plnou bezpečností říci nelze, ač domněnku tu za velmi pravděpodobnou uznati musíme. Že by však byl teprv r. 1437 neb 1438 psáti *počal*, tedy po uznání Sigmunda a za vlády jeho, proti tomu svědčiti se zdá nenávisť, která k němu v celé kronice až do konce se jeví. Pohled na budoucnost, ve které Sigmund přece za krále ode všech v zemi uznán bude, zdá se, že by byl tuto nenávisť poněkud umírnil a péru spisovatelovu zdržlivost uložil. Anebo snad tento sám a dobrovolně péro tentokráte odložil, když onen nenáviděný „král uherský“ také králem českým se stal? Důvody Bezoldovy neuspokojují; jestli že Vavřinec původ a povahu Táborů „pro budoucí“ (pro posteris) vypisuje, následuje z toho, že v té chvíli, kdy tak učinil, moc jejich již zlomena byla?

Při uvažování těchto otázek bude třeba i k tomu přihlížeti, že k témuž dílu, kronice Vavřincově, máme dvojí předmluvu, jednu ve vydání Ludewigově, počínající se vzýváním svaté Trojice, druhou v rukopisech WAB, jejíž počátek zní *Licet michi contemplanti*. V oné, která také do starého českého překladu kroniky přešla, spisovatel, pohlížeje před sebe na dobu, o které psáti bude, vidí na jedné straně horlivce (zelatores) za zákon boží a kalich, na druhé jich protivníky a nepřátele. Jaký konec zápas jejich míti bude, předmluva nepředpovídá. Avšak spisovatel, zdá se, pln naděje do budoucnosti pohlíží. Dílo jeho má posloužiti k oslavě Trojice, kterou o pomoc prosí. S docela jinou náladou setkáváme se v předmluvě druhé. S žalostí pohlíží spisovatel do vzdálenější doby nazpět, na šťastnější chvíle země České, jež minuly, sám stoje uprostřed neštěstí a vnitřního sváru.¹²⁾

O tom sotva lze pochybovati, že první předmluva jest starší, t. j. že skutečně byla sepsána na počátku díla a před ním, později však že zaměněna byla předmluvou jinou. V oné starší ozývá se ještě prvotní nadšení a zápal, v této již dostavilo se sklamaní a ochlazení. Starší doba, kdy v zemi ještě sporů nebylo žádných, objevuje se tu ve světle zaniklého štěstí, přítomnost neposkytuje útěchy žádné. Avšak tak určitě se stav věcí ani v jedné, ani v druhé neodráží, abychom na rok a den uhodnouti mohli, kdy složena byla předmluva první a kdy později ustoupila druhé;¹⁾ nicméně zdá se tato změna prologu, prozrazující změnu v mysli spisovatelově, k tomu ukazovati, že nesepsal svého díla ani rázem, ani vůbec v době krátké. Že znenáhla povstala kronika, že spisovatel psal po kusech a po delších přestávkách, že co již hotovo bylo, potom měnil, prozrazuje se, nemýlím-li se, v díle jeho také ještě jiným způsobem.

¹¹⁾ Nun lässt aber die ganze Darstellung des Taboritentums auf eine Entstehungszeit sculließen, in welcher die Herrschaft der Radicalen bereits gebrochen war (nach der Schlacht von Lipan 30 Mai 1434); zwischen dieser Katastrophe und dem endlichen Abschluss zu Iglau (Juni—Juli 1436) dürfte das Werk am Wahrscheinlichsten verfasst worden sein. K tomu v. pozn. na str. 12.

¹²⁾ *Licet michi contemplanti favsti olim ac celebris regni Bohemie tam multiplicem quam vastam calamitatis in presenciarum perniciem, qua passim serpente depascitur et intestine litis discordia devastatur, sensus ebeat...*

¹⁾ K době 1434—1436 druhý prolog proto hoditi se nezdá, že tu země byla po předešlých bouřích upokojenější.

(Začátek kroniky od r. 1414, kdy počalo se rozdávání podobojí, až do r. 1419, do bouří, které v Praze vznikly ještě za živobytí krále Václava a hned po smrti jeho (16 srpna), jest jen stručný úvod k následujícímu obšírnějšímu a podrobnějšímu vypravování; a to tak, že se čím dále tím obšírnějším a podrobnějším stává. Náladu, s kterou jsme se setkali v prvním prologu (L), také tu poznati lze v tom, že kromě narážky na spor o rozdávání dítkám, kterou v úvodní části čteme, mezi přívrženci kalicha strany skorem ani nevystupují. I když se tyto, mírnější kališníci a chiliastickým blouzněním zachvácená část Táborův, ve vypravování Vavřincově patrněji od sebe lišiti počínají,²⁾ on sice učení a počínání těchto neschvaluje, nýbrž za bludné a zhoubné je prohlašuje, avšak děje se to s jakýmsi epickým klidem, který vůbec v této části kroniky převládá. Hlavní věcí jest tu vždy nebezpečenství, která hrozí horlitelům za kalich od Sigmunda, krále uher-ského, a nepřátel pravdy, ačkoli řádění Táborův, boření klášterů a ukrutnosti od nich páchané se také již kárají; jest to z jména ničení knih, které politování učeného spisovatele vzbuzuje.

Dospěv k bitvě na Žižkově a k tomu, co následovalo, když ono nebezpečenství na ten čas minulo, avšak také Táboři s rozličnými požadavky mimo program všem společný, který vysloven byl ve 4 artikulech, vystoupili a konečně nespokojeni z hlavního města, ač zde četní přívrženci k nim se hlásili, odešli (22. srpna 1420), Vavřinec přerušuje vypravování dosud chronologickým postupem pokračující, a sice epizodou o Táborech, o vzniku a povaze této strany.³⁾

Shromáždění lidu, která se již za krále Václava byla počala, zejména pak velké shromáždění na hoře Tábor zvané u Bechyně (22. července 1422), se zde zase a to obšírně vypisují a líčí. Co se tu dalo, vždy ještě s chválou Vavřincovou se setkává.⁴⁾ A přece již v té době vidí klíčiti pozdější zlo, když někteří spustivše se spisů „svatých doktorův“ od církve schvalovaných, podle svých vlastních smyslů jali se písmo vykládati...⁵⁾ Minulost Vavřincovi jeví se již v jiném poněkud, než před tím, světle. I první zpustošení klášterů hned po smrti krále Václava připisuje Táborům, kterých ještě tehdy vlastně nebylo.⁶⁾ A zde se již dostavuje táž nálada a dochází i ve slovech výrazu podobného jako v prologu *Licet michi contemplanti*.⁷⁾ V té chvíli *snad*,⁸⁾ když Vavřinec tuto epizodu, ve které Táboři v tak nepříznivém se objevili světle, složil, anebo později, přehlížeje svou kroniku, starší prolog nahradil jiným.

Mezi textem tištěným u Ludewiga a tím, který v rukopisech čteme, na mnohých místech objevují se rozdíly, které sotva mimovolným neb libovolným měněním skrze písaře lze vysvětliti. Spíše možno za to míti, že spisovatel sám přehlížeje později, co napsal, mnohá místa

²⁾ Na počátku r. 1420: Item hiisdem temporibus sacerdotes quidam Thaborienes novum Christi adventum predicabant populo (str. 355).

³⁾ Et quia sepius habita est memoria Thaboritarum, utile erit pro posteris ritus, originem, moresque eorum describere... (str. 400).

⁴⁾ omnium more apostolorum fuit unum cor et una voluntas, nichil aliud tractantes, nisi que forent de animarum salute et de cleri ad pristinum, primitive scilicet ecclesie, statum reduccione.

⁵⁾ Fundamentum omnium malorum sequencium fuit erroneus scripturarum intellectus (str. 403). Ovšem podobně již před tím (na str. 355).

⁶⁾ Viz seznam zpustošených klášterů (str. 409), kde na prvním místě se klade klášter Kartousský, vypálený hned po smrti krále Václava.

⁷⁾ Item hiis malis *celebre* quondam nomen regni Bohemie defendentibus (s. r. 413)... Sr. fausti olim ac *celebris* regni Bohemie... A dále: quod gloriosum quondam Bohemie regnum datum fuit cunctis nacionibus in spectaculum... (str. 424).

⁸⁾ Vyslovuje se domněnka, nic více.

z příčin nám ovšem již nejasných pozměnil, tu přidává, tu vynechává, jinde výrazy a fráse zaměňuje jinými, tak že by text u Ludewiga či spíše ten, který Ludewig v rukopise měl před sebou, platiti mohl za *první* recensi kroniky Vavřince z Březové, která však později od něho samého přehlédnuta a na mnohých místech pozměněna byla. A snad tato první recense nesáhala dále, než až do konce epizody o Táborech jednající.⁹⁾

Bylo již řečeno, že také v tom textu kroniky Vavřincovy, s kterým se setkáváme v tak zv. Chronicon Universitatis Pragensis, vyskytují se mnohé zvláštnosti. Vyloučíme-li změny, jaké všude, kde více rukopisů téhož díla míváme, bývají, odečteme-li dále odchylky takové, které snad teprv od původce kompilace (neb této části kompilace) pocházejí, zvláštnosti i potom ještě zbývající nej- snadněji si vysvětlíme předpokládajíc, že také v P máme před sebou zvláštní recensi kroniky Vavřincovy, a to druhou, jak od textu první recense (L) odchylnou, tak též od té, kterou reprezentují rukopisy ostatní, jež nás došly.¹⁰⁾

Nesnadno jest ovšem při každém jednotlivém místě rozhodnouti, co by spisovateli samému a co by pozdějším přičísti se mělo.¹⁾ To platí i potom dále po epizodě o Táborech, pokud P nás

⁹⁾ Rozdíl — nejvíce jich jest ve druhém zlomku — jsou rozličné. 1. U Ludewiga čteme více u př.: Reliquiae p. 169 propugnaculum *sic exiliter structum* (jinde jen propugnaculum), p. 171 civitatem *Pragensem*; Muldaviae *fluminis*, p. 172 et *statim* inimici, p. 204 fideles *domini*. — 2. Anebo jinde najdeme něco více, sr. u př. in campis *cum ipsis* iacentes (Rel. p. 169 cum ipsis schází), ad mortem *multos* sepe prosternendo (sr. Rel. p. 169), velut heretici *ambo* presentantur (sr. Rel. p. 170), rex cum omni exercitu *silenter* ad tentoria rediit (sr. Rel. p. 172). — 3. Hojně se vyskytují u L. čtení jiná než jinde, avšak i onde možná u př. *ratione* et modis (Rel. p. 131) proti *viis* et modis; cum aliis fratribus communioni calicis *adhaerentibus* (p. 160) proti *faventibus*; acceptis secum... equitibus (p. 163) proti *assumptis*; ut patebit *inferius* (p. 164) proti *in subsequentibus*; versus Hradecz (p. 165) proti Grecz; diligenter custodientes (p. 166) proti diligencius custodiendo; per *Barones* (p. 168) proti Boemos; Wenceslaum, eiusdem *ville* plebanum (p. 169) proti *ecclesie*; evangelii *doctrinam* (p. 170) proti *veritatem*; *quatenus* *habent* se Pragenses ad defensionem (p. 171) proti *qualiter ponerent*...; et cum de civitate multitudo *occurrisset*, *tunc* hostes *in ceperunt* *fugere* (p. 171) proti *advenisset*, *tum* hostes *cedunt*; *paratus* fuit.. exercitus (ib.) proti *aptus*; qui ipsis adhaerebant (p. 174) proti qui *cum* ipsis erant; et nisi rex *se interposuisset* (ib.) proti *intervenisset*; *infinita* damna (p. 186) proti *innumerabilia*; tentorium... *expandunt* (p. 187) proti *extendunt*; ut sic ad eorum *mores* observandos eis adversos... declinarent (p. 196) proti ritus v P, kdežto jinde na tom místě slovo schází; sr. před tím Et quia sepius habita est memoria Thaboritarum, utile erit pro posteris *ritus*, originem, *moresque* eorundem describere. — Na některých místech odchylky pocházejí snad od vydavatele, jenž (Praefatio p. 10) na barbarskou latinu Vavřincovu si stěžuje, u př. cum tribus *antiquis* rusticis (Rel. p. 169) proti *inveteratis*; innocentiam suam *ostendere* (p. 175) proti *propalare*, stultumque et *inane* est pro fidelibus defunctis exorare (p. 193) proti *vacuum*. — 4. Na mnohých místech jest odchýlný slovosled. — 5. Někdy L proti ostatním rukopisům má čtení jedině možné, u př. na str. 390 se non posse sive *consensu* aliarum civitatum... aliquam inire concordiam, kde *consensu* všude jinde schází (sr. v překladě bez *vůle* jiných měst). Srov. následující poznámku ke konci.

¹⁰⁾ Varianty, které L a P proti WAB mají společné, jsou tyto: 1. Hned v odstavci před 6 červencem: Zizka... disposuit fieri *lignea* propugnacula v L i P, kdežto jinde *lignea* schází (str. 385). Srov. dále (387 a 383): *lignum* propugnaculum. Také v starém českém překladě čteme: sruby dřevěné. — 2. K 14 červenci (str. 387): Hec cum sic disponerentur, procedunt *multa* millia equitum LP, kdežto jinde *multa* schází. — 3. (Str. 390 po 15 červenci)... *exurunt* (LP proti exierunt v WAB) circumquaque villas et castella mulieres cum parvulis... ad ignem proicientes (proiciunt v L zavinil jistě teprve vydavatel). Sr. v překladě: *pálili* sú. — 4. (něco dále str. 390) Quam quidem audienciam... licet poterat *civitas* obtinere, kdežto jinde *civitas* schází. — Dále se jen ještě dvakrát L a P shodují: homini viventi proti vianti; penitus (str. 409) proti funditus jinde. Na obou místech obojí čtení jest možné. Při četných odchýlkách jiných stojí P vždy na straně ostatních rukopisů. Najdeme i chyby PWAB společné Srov. (k 5 srpnu 1420): ...Thaborienses presbyteri... articulos communitati Pragensi presentarunt optantes, ut prefata communitas ad eos consentiret... alias *nollent* (L proti nollet všude jinde)... in Praga permanere (str. 397); (v témž odstavci) Mag. Petrus Anglicus in presencia consulum et seniorum (L proti senioribus všude jinde).

¹⁾ Na některých místech bylo by se domnívati, že Vavřinec z Březové jim při třetí revisi vrátil znění, které již prvotně (v L) měla. Za nemožný takový návrat k první recensi skrze spisovatele samého prohlásiti nelze.

provází, a proto padají na váhu při otázce, třeba-li text P považovati za novou (druhou) recenzi kroniky Vavřincovy, hlavně zvláště patrné a důležité odchylky již před tím vytčené. Že na př. Vavřinec oněch sedm odstavců, ve kterých řeč jest větším dílem o Tábořských, později odstranil, vysvětlíme si snadno tím, že se jimi souvislé vypravování o obléhání Vyšehradu a bitvou pod Vyšehradem dosti citelně přerušovalo a že v nich z části věci již před tím vypravované se vypravovaly podruhé, kdežto vynechání listu Martina Húsky vyložiti lze tím, že položen byl na nevhodném místě, protože o prvním zajetí pisatele, za kterého složen byl, již dříve zmínka se byla stala. Slova konečně „*et socius communitalis Pragensis quasi capitaneus et director*“ mohl Vavřinec sám odstraniti bez obavy. že čtenář bude pochybovati, míněn-li na tom místě Jan ze Želiva či jiný kazatel téhož jména.²⁾

Jak Vavřinec z Březové dílo své nazval neb nazvati mínil, nevíme. U Ludewiga čteme nadpis *Origo et diarium belli Hussitici*,³⁾ který nejspíše teprv od vydavatele pochází. Avšak i kdybychom za to míti mohli, že tento jej v rukopise našel, což za možné uznati lze, nenásledovalo by z toho ještě, že původcem jeho byl spisovatel díla sám. V nadpise předeslaném před dílem Vavřincovým v rukopise A nazývá se toto prostě *Kronikou* (Hoc opus licet imperfectum *cronice* huius. .).⁴⁾ A tím příkladem i my říditi se můžeme mluvíce, když by bližšího určení třeba bylo, o Vavřince z Březové *Kronice Husitské*.

[Z jakého *pramene* Vavřinec z Březové skládaje svou kroniku hlavně a především čerpal, naznačil sám v předmluvě, jež se počíná *Licet michi contemplanti*.⁵⁾ Byla to vlastní zkušenost a pamět jeho. Lze se domnívati, že mnohé události, jak se sběhly, sám si zaznamenával a že později vedle toho, co mu pamět poskytovala, takových zápiskův užíval, ač určitý doklad, že tomu tak bylo, v kronice jeho se nenachází.⁶⁾ Co se psaných pramenů od jiných pocházejících týče, kromě četných listin, psaní, článků a p., které do své kroniky vložil, Vavřinec z Březové na počátku svého díla při smrti Husové a Jeronymově (str. 338 a 344) dokládá se vypravování od jiných složeného; míněny jsou tím spisy Petra z Mladenovic. S nimi kronika na počátku nejednou doslovně se shoduje. Dále Vavřinec již nikde pramenův žádných toho druhu neb podobných nejmenuje, vyjma

²⁾ Mínení Palackého (D III, 2 str. 106), že tu rozuměn jiný kněz Jan, zakládá se na chybném čtení *quidam* (místo *quidem*) dominus Johannes predicator.

³⁾ *Laurentii Byzynii Cancellarii Novae Urbis Pragensis Sub Wenceslao Imperatore Origo Et Diarium Belli Hussitici Ab An. MCCCCXIV ad MCCCCXXIII (sic)*. — Na titulu 6 svazku Reliquií jen: „*Diarium belli Hussitici*“. V předmluvě (p. 10) Ludewig praví: Laudat hunc Byzynii libellum saepius ac iterum Balbinus in Bohemicis. Verum sub nomine Magistri Laurentii . . . Nos secuti sumus fidem MSCti. Ubi is dicitur cancellarius Novae Urbis Pragensis. Byzynii nomen huic a loco datum, eidem patrio. Inde quandoque audit Laurentius de Byzyn . . . Z toho následuje, že udání, že spisovatel díla byl Novoměstský kancléř, vydavatel v rukopise našel; zda také název *Diarium*, nelze ani tvrditi ani popírati určitě.

⁴⁾ Z téhož nadpisu vyňat jest titul, který dílo Vavřincovo od Höflera ve vydání jeho obdrželo, totiž *De gestis et variis accidentibus regni Boemiae*.

⁵⁾ ea, que *fidelibus oculis et auribus* in veritate percepi, presenti pagine duxi scriptotenus fideliter commendandum.

⁶⁾ Der Verfasser schöpfte meist aus seiner eigenen reichen Erinnerung, jedenfalls unterstützt durch gleichzeitige Aufzeichnungen von seiner Hand. Bezold 13. — Bei der ausserordentlichen Reichhaltigkeit der Nachrichten, welche die Chronik enthält, ist klar, dass nur der geringste Theil aus der Erinnerung aufgeschrieben sein kann. Vom Jahre 1419, eben wo sein Buch so reichhaltig wird, ist es durchaus eigenständig; der Verfasser schrieb mithin oder redigirte vielmehr sein Werk auf Grund seiner eigenen Tagebücher und Sammlungen. Lorenz 323. — Otázku, zdali i po r. 1419 neužil hojněji, než tuto se tvrdí, pramenův od jiných pocházejících za vyřízenou pokládati nelze. Sr. níže.

astrologický spis nějaký, jehož spisovatel mu znám nebyl.⁷⁾ Nicméně mezi jeho kronikou a některými jinými prameny té doby, kterou v oné vypisuje, tu a tam lze pozorovati nějakou souvislost, kterou vystopovati snad se podaří, až k takému podrobnému rozboru a srovnání pramenů základ položen bude jich dostatečným vydáním.

K tomu, co od jiných o ceně díla Vavřincova řečeno bylo, nevím, co bych přidal.⁸⁾ Ji nejlépe poznáváme v té chvíli, kdy se s ním rozloučiti musíme. Pro bouřlivou dobu, která se počala smrtí krále Václava, až do r. 1421, nemáme žádného pramene, který by se kronice Vavřince z Březové vyrovnal. Neb chválice jeho, máme na zřeteli vždy jiné spisovatele a prameny doby této a měříme podle nich jej a dílo jeho. Avšak i tak nezůstane tato chvála bez některých výminek. Často bychom rádi od něho uslyšeli více, a to o věcech, o kterých více, než vypravuje, věděl neb dozvědět si se mohl.⁹⁾ Stopuje výpravy válečné často jednostranně pozornost věnuje vojsku pražskému,¹⁰⁾ i o Žižkovi přináší často zprávy kusé a nedostatečné. Události vypravuje Vavřinec obyčejně podle postupu časového; avšak tím, že se ho nejednou mechanicky přidržuje i tam, kde by souvislost věcná odchylku vyžadovala, stává se, že věci k sobě patřící v jeho vypravování od sebe se oddělují a souvislost věcná někdy jen proto na nevhodném místě přerušována bývá, že datum některého příběhu k tomu spisovatele svádí.¹⁾ Než tento nedostatek nejví se všude: zejména v poslední části kroniky, událostem r. 1421 věnované, ve které vůbec Vavřincovo umění spisovatelské výše se povznáší — nejvýše na samém konci — najdeme četné a vhodné odchylky od pořádku chronologického. Odpovídá dále tomu, co již řečeno bylo, že při vypravování o událostech pražských neb Pražanův se týkajících, najdeme v kronice hojnost udajův časových a to zcela určitých, kdežto jinde, na př. čtouce o válčení Tábořských, spokojiti se musíme s datováním často méně určitým. Data, která kronika Vavřince z Březové přináší, mimo nečetné některé výminky jsou správná.²⁾

⁷⁾ Viz k 2 červenci 1421 (str. 496): *Hec ille, cuius nomen ignoratur*. Že to byl spis s událostmi samými současný, ve kterém se budoucnost předpovídala, patrně z předcházejícího. — K pramenům Vavřincovým by dle Lorenze 323 náležely též současné noviny (Zeitungen), zejména by to platilo o vypravování jeho o bitvě pod Vyšehradem. „Der Berichtstatter ist doch,“ podotýká Lorenz, „auf Seite des Königs.“ Avšak k tomu, co zde praví Lorenz, nenalézám důvodů dostatečných. O tom, co se událo ve vojště královském, nemohl zprávy ovšem podati než někdo, kdo na té straně stál, ale nemusila to býti zpráva písemná. Také není vypravování jednostranné: Vavřinec obrací pozornost k oběma stranám.

⁸⁾ Viz zvláště Palacký, Würdigung 210; Bezold 13.

⁹⁾ Sr. k 14 listopadu 1420 (str. 457): . . . concludunt, ut legacio solempnior, *quam ante missa fuerat*, ad regem Polonie pro acceptando regno . . . expediatur. Avšak o tomto prvním poselství Vavřinec nic nám nepověděl, jakož vůbec o jednání s Vladislavem Polským a Vitoldem Litevským málo se od něho dozvíme. Velmi nedostatečné jest též vypravování, týkající se slyšení o čtyři artikuly v červenci 1420.

¹⁰⁾ Bezold 13. Viz u př., jak nedostatečné jsou zprávy o válečných událostech v květnu 1421 od té chvíle, kdy Pražané od Jaroměře domů se vrátili. Jest to též doklad, že Vavřinec v Praze meškal.

¹⁾ Nápadný toho příklad poskytuje odstavec k 27 září 1420 (str. 432), kde se vypravuje, že v ten čas, kdy Vyšehrad byl obléhán, s hradu Pražského jediným výstřelem několik osob najednou na rynku Staroměstském zabito bylo. Sr. konec předcházejícího a začátek následujícího odstavce. V P onen odstavec obdržel místo vhodnější, jak za to mám, teprv od kompilatora či přepisovače.

²⁾ Nesprávných několik udajův vyskytuje se na samém počátku kroniky, jako 6 místo 26 července 1415, 25 (30 v A) místo 23 května, 28 místo 26 května, 1 června (což nehodí se k sabbato post Ascensionem domini) místo 30 května 1416, tak že všechna data o posledních dnech Jeronyma Pražského jsou nesprávná (sr. Würdigung 210). Později se vyskytuje něco málo dat pochybných; čtyři artikuly z r. 1420 mají ve všech rukopisech letopočet 1421, z čehož, jakož i z jiných důvodů souditi lze, že Vavřinec z Březové artikuly nepřijal do své kroniky v té formě, jak r. 1420 vyhlášeny byly. Sr. poznámku k dotčenému místu.

Že Vavřinec z Březové náležel k straně kališníků rázu mírnějšího a při tom k rozhodným odpůrcům Táborů i jiných stran radikálních, všude v díle jeho patrné. Odpor proti těmto však mlčí v básni opěvající vítězství, před kterým společné nebezpečí bylo Pražany i Táboře sjednotilo; v kronice pak, když líčí ukrutství od Táborů páchaná, hana jeho nikdy se nedotýká Jana Žižky ani tam, kde on při tom, co se dělo, účastenství měl.³⁾ Vysvětliti to lze z části ovšem tím, že Žižka zcela ryzím Táboritou nebyl: avšak ozývá se v tom bezpochyby také osobní známost a snad i přátelská náklonnost, jež se počítati mohla již tehda, kdy oba, Vavřinec z Březové i Jan Žižka, setkávali se na dvoře krále Václava. Tábořské líčí Vavřinec často nepříznivě, a ovšem jednostranně: úplné nestrannosti nelze ani žádati ani očekávati při dějepisci, jenž o své době píše a k jedné straně určitě a rozhodně se přiznává.⁴⁾ Nespravedливо by též bylo žádati na Vavřinci, aby předstihuje daleko svou dobu poskytoval již to vše, co my při dějepisci novověkém, o dějinách husitství píšícím, žádáme. Co především a zvláště u něho hledáme, jest hojnost fakt a podrobností: v té příčině, jak již naznačeno bylo, nás nejednou neuspokojuje úplně. Jaký byl zevnější průběh věcí, ani to v jeho vypravování nebývá vždy dostatečně objasněno. Tak o bitvě na Žižkově v červenci 1420 a o tom, jak to vítězství dobyté bylo, očekávali bychom obraz určitější. Než hlavní věc Vavřinec přece pověděl a nelze mu zcela právem vyčítati, že nedostí si vážil zásluh válečníkův českých, přičítaje vše zázračnému působení vyšších mocí.⁵⁾ K takovým vyšším mocem patří jemu také vliv hvězd nebeských: avšak i když na tento upozorňuje, přece nemíní, že by jím samým vše vysvětleno bylo. Ostatek hvězdám obyčejně v jeho vypravování jen ta úloha připadá, že budoucnost napřed zvěstují.⁶⁾

Tiskem vydána byla kronika Vavřince z Březové před tímto vydáním dvakrát. Vydání *Ludewigovo*, jak již řečeno bylo, přináší toliko dva zlomky, které vydavatel v rukopise za předlohu jemu sloužícím našel. Že v textu, jak otištěn byl ve sbírce *Reliquiae Manuscriptorum VI*, vyskytují se četné chyby, které zavinil buď již písař rukopisu, buď teprve vydavatel, zpozoroval již Palacký (Würdigung 209). V čem cena tohoto vydání pro nás záleží, bylo již řečeno.⁷⁾

Úplný text od r. 1414 do konce vydal r. 1856 *K. Höfler* ve sbírce *Geschichtsschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen* (Fontes Rerum Austriacarum. Herausgegeben von der Historischen Commission der k. Akademie der Wissenschaften in Wien. Erste Abtheilung. Scriptores. II Band) ve svazku 2 na str. 321—527. Jestliže vydavatel nás poučuje, že při jeho vydání základem byl rukopis universitní knihovny pražské 1 D 10 (A),⁸⁾ nesmíme tomu tak rozuměti, že bychom ve vydání jeho před sebou měli vždy text, který čteme v tomto rukopise, a v poznámkách různě čtení v ostatních rukopisech se vyskytující. Někdy vydavatel opustil svou předlohu (A) docela,

³⁾ Bezold 13.

⁴⁾ Sr. Palackého Würdigung 210, kde taková nestrannost, co se Táborů týče, se vlastně přece žádá.

⁵⁾ Palackého D. III, 1 str. 389. Podobnou výčitku v. v Höflerově pojednání WSB. str. 34.

⁶⁾ Viz v episodě o Tábořských o náboženských táborech r. 1419, kde se vypravuje, že lid venkovský hromadně k nim se dostavoval, i když mnozí pánové to pod přísnými tresty zakazovali. Jestliže dále Vavřinec podotýká: cuius causam dicebant periti astrologi illius anni fore specialem celi et astrorum, Saturni cum ceteris, influenciam: vlastní příčinu těchto shromáždění právě on před tím dobře vyložil.

⁷⁾ Bohemia Docta II, 233 podotýká o Ludewigovi: Agendae sunt viro eruditissimo gratiae, quod Germanus id praestiterit, quod Bohemi hucusque neglexere. Podobně lze říci též o novějším vydání Höflerově.

⁸⁾ Geschichtsschreiber I, 109. Sr. pojednání o bitvě na Žižkově str. 27.

přidrzuje se textu tištěného ve sbírce Ludewigově,⁹⁾ ačkoli tomuto vydání žádné ceny přiznati nechce. Různočtení ostatních rukopisů přináší vydání toto v míře nehojné a ve výboru jen nahodilém; a to z rukopisů B a Lobk., někdy také z vydání Ludewigova (L).¹⁰⁾ Vydání Höflerovo i při těchto a jiných nedostacích¹⁾ již jako první vydání celého díla Vavřincova vítáno bylo těm, kdo v posledních letech o dějinách doby husitské badali a psali.

Jest-li správné mínění před tím vyslovené, že máme rozeznávati trojí recensi kroniky Vavřince z Březové, bude třeba nové vydání tak zaříditi, aby v něm rozdily těchto recensí patrný byly. A to v tom způsobu, aby text poskytoval recensi třetí, poznámky pak aby přinášely zvláštnosti recense první a druhé. Při redakci textu nebude však lze přihlížeti toliko k rukopisům třetí recense, když, jak řečeno bylo, někdy L a P čtení jediné možná přinášejí.²⁾

Z rukopisů třetí recense, jak již řečeno bylo, wolffenbüttelský jen na několika místech ceny nabývá, kde mezery jiného (B) se jím doplňují. O rukopise knihovny knížat z Lobkovic v Praze, nyní

⁹⁾ Sr. zvláště o bitvě na Žižkově.

¹⁰⁾ I chyby, jako (str. 372) *venerabilis* (místo *nobilis*) *dominus* Alsso Wrzesstiw, které se v žádném rukopise nevyskytují, přejaty od Ludewiga. — Dle *Geschichtsschreiber* I, 109 užito při redakci textu 5 rukopisů. Z nich však jeden musejní není než novověký opis rukopisu A. O kopii vratislavského rukopisu, který dříve Museum snad mělo, v. svrchu. Co ostatek o této v *Geschichtsschreiber* I, 109 řečeno (sr. též str. 323, kde začátek vypravování, jak jej čteme v rukopise vratislavském, ne bez chyb, otištěn „ex copia Musei Bohemici“), nesrovnává se s tím, co čteme v pojednání o bitvě na Žižkově str. 27. Při redakci textu tištěného k rukopisu vratislavskému ve vydání Höflerově přihlíželo se v míře nepatrné.

¹⁾ Srovn. Palacký, *Die Geschichte des Hussitentums* 50; Lorenz I, 322. Že články týkající se Valdenských a Bratří přijaty byly do textu kroniky (str. 503—511), právem jako chybu vytkl Palacký. Avšak nebyly vloženy do něho z „cizího rukopisu“ teprv od vydavatele, nýbrž tento se zde přidržel rukopisu B. — V Tomkově *Dějepis* Města Prahy často cituje se kronika Vavřincova dle rukopisu A bez těch chyb, které teprve ve vydání Höflerově přibýly. — Chyby takové výslovně opravovati nemůže býti úlohou následujícího nového vydání. Jestliže tedy vydání Höflerovo (str. 326) k „vitam apostolicam“ přináší různocnění „simplicem Cod. A“, v našem vydání však toto se nenajde, nech čtenář si pomyslí, že také v A čteme apostolicam. Na str. 327 najdeme v textu u Höflera „fidelis et catholici evangelii *predicationis*“ a k tomu v pozn. *predicatoris* L. Avšak také rukopisy mají *predicatoris*. Na str. 386 k „*imitationem*“ přibráno různocnění *mutationem* z Cod. Un. B, kterého však v tomto rukopise není. Na str. 445 *applicatis* *laboratoribus* zavínil vydavatel; všude čteme *appreciatis*. *Pestis* „*ignivaria*“ (nikoli *igniaria*) najdeme všude, a ne toliko v B, jak bychom se dle str. 457 domnívali. Omi *postea gratia* *iustitia* (str. 408, sr. Palacký, *Gesch. des Huss.* 50) nenajdeme nikde; všude čteme *postergata* atd. — Jestliže ve vydání Höflerově se najde (str. 490): *pars exercitus in castrum faciens impetum ante (unam) castrum partem comburit*; v novém vydání: *antecastrum*, snadno čtenář pozná, že *unam* jest zbytečný, ba nemožný doplněk vydavatelův.

²⁾ Jen v L u př. najdeme k 4 listopadu 1410 (str. 349): *communitas Pragensis vi valva* (jinde *valvam*) *iuxta domum ducis Saxonie expugnata* . . . *civitate* *Parve partis ingreditur*. K 29 prosinci 1419 (str. 354) jen v L čteme správně: *Pragenses ambasiatores venientes ipsum* (scil. *regem*) . . . *salutaverunt* (*salutatur* jinde). K červenci 1420 (v odstavci před 4 artikuly) jen v L čteme *sine consensu* (jinde toto slovo schází) *aliarum civitatum* atd. — Co se týče P, ku příkladům již uvedeným přidávám z epizody o Tábořích (str. 427): *fideles plebani* . . . *Pragam, infideles vero* . . . *ad Montes* . . . *Budwais ceterasque civitates, qui* (Höfler chybně: *que*) *eorum* (scil. *Thaboritarum*) *blasphemiis non* (jinde *non* schází) *fuerunt consentanei* (Höfler má chybně *consentaneae*) *fugierunt*. K 5 červnu 1421, kde se vypočítávají pánové, kteří k sněmu čáslavskému přišli (str. 485), jen v P čteme: *et barones Moravie venere, capitaneus scilicet eorum Perssteynsky, Petrus de Straznicz, Johannes de Lompnicz cum pluribus aliis* (jinde *Petrus Perssteynsky de Str.*). A hned něco dále (str. 486) jen v P řečeno správně, že týž sněm zvolil 20 osob, *qui sede vacante* (jinde *sede vacantis*) *regni regia negocia prout rex potestatem habeant pertractare*. Jen v P správně se praví (str. 491), že v červnu 1421 Slezané pustošili krajinu kolem *Police* (circa *Politz*, jinde *Policzkam*), Náchoda a Trutnova. — K 2 červenci 1421 v. větu (str. 496): *ut rei exitus acta* (jinde schází) *probenet*. — K 30 červnu 1421: *Et sic magistro Jacobello et pretacto Johanni* (t. Želivskému) *commiserunt, ut alios introducerent legitimis exclusis* (jinde *ex causis*; sr. překlad); *huic conclusioni seniores et civitatis notabiliores* (tak všude, podle čehož opravití třeba vydání Höflerovo i moje pojednání o tak zv. *Chron. univ. Prag.*) *contrarium dicere propter metum de pretorio proieccionis non audebant*. Příklady, kde právě na takových místech L a P se shodují, v. svrchu.

ztraceném aneb aspoň nenalezeném, velmi málo víme. Různočtení z něho ve vydání Höflerově otištěná z velké části jsou bez ceny: dostačí, když nové vydání z tohoto jen několik málo pozoruhodnějších si vypůjčí. Co se tkne rukopisů WAB, z těchto W a A sobě blíže stojí, jak také marginalia a věty obsah naznačující, jež oběma jsou z části společné, okazují.³⁾ Žádný však z těchto rukopisů jednostranně za základ zvoliti nelze. V každém najdeme místa, kde více slov neb celé věty vynechány byly nepozorností písaře, ač-li tento nedostatek již v předloze jeho se nenacházel,⁴⁾ každý má své přednosti, t. j. čtení lepší, ne-li jedině možná.

Ve přibírání různočtení v poznámkách bude třeba uložit si jistou míru. Přibrati vše, co rukopisy poskytují, jak často při podobných vydáních se děje, bylo by zbytečným břemenem. Beze škody lze zejména často pominouti různočtení, jež jen v jednom rukopise se vyskytují a patrně jako chyby písařské se ohlašují.⁵⁾

Nedokončená kronika Vavřince z Březové nenašla žádného pokračovatele; avšak i v té formě, ve které zůstala, šířila se známost její. Z ní čerpal při skládání svých letopisů Prokop, nejvyšší písař Nového města;⁶⁾ z pozdějších kronik Vavřincovu znali Hájek, Theobald, Balbin, Lenfant⁷⁾ a j. V druhé polovici 15 století do rukopisu (nyní v universitní knihovně, sign. 3 G 16), obsahujícího rozličné kusy, kdosi nám neznámý na místech, která prázdná zůstávala, jal se vypisovati kroniku Vavřincovu u volném, co do obsahu i co do formy, *výtahu*, avšak při tom nedospěl daleko.⁸⁾

³⁾ Tato udání obsahu najdou se v našem vydání v poznámkách úpravy textu se týkajících.

⁴⁾ Dostačí jen málo příkladů uvést. V W (květen 1419, str. 368) scházejí tiskem naznačená slova ve větě: *et altera die monasterium Cruciferorum in pede pontis, cellas monasterii sancti Thome... per ignis consumunt voragine.* V A vynecháno několik slov ve vypravování o obležení Mostu r. 1421, str. 306. Sr. ve vydání Höflerově str. 490, kde místo, tak jak dle A otištěno, nesrozumitelným zůstává.

⁵⁾ Někdy bylo třeba chyby vytknouti proto, že ve vydání Höflerově do textu se dostaly. — Co se týče L, mnohé chyby jistě zavínil teprv Ludewig, u př. forensi (vždy místo feria), o jiných lze se domnívati, že je již ve svém rukopise našel. Nesnadno při L někdy bývá rozhodnouti, zdali různočtení, jež mezi chyby nenáležejí, již v rukopise byla či zdali vyskytla se teprve v tisku jako oprava vydavatelova. Do poznámek by ovšem náležela jen různočtení první třídy. Avšak při obtíži stanoviti hranici přijato zde různočtení snad hojněji, než třeba bylo. — Při rozdílech nedůležitých, jako Bohemia a Boemia, řídí se toto vydání obyčejně rukopisem vratislavským, jiných si nevšímajíc.

⁶⁾ „Kroniky“, jimiž se dokládá Koranda ve spise „proti jednomu pikúsovi“ (Manualník vyd. J. Truhlář, str. 179), jsou kronika Vavřincova.

⁷⁾ Lenfant, jak patrně z jeho *Histoire de la guerre des Hussites* (1731), znal kroniku v rukopise vratislavském.

⁸⁾ Fol. 30 b—32 a; fol. 165 a—fol. 166 b. — Sr. Wattenbach v (Pertzově) Archivu X. 563. — Touž rukou zapsáno o témže rukopise (f. 98 a): Anno domini MCCCCX proxima feria IV post festum sancte Margarethe virginis hora terciarum vel quasi in curia archiepiscopi Pragensis astante domino Sbynkone, episcopo ecclesie Pragensis, uua cum pluribus fide dignis combusti sunt quam plures libri Johannis Wickleff et per doctores quosdam reprobati. Sed universitas Pragensis tali combustioni librorum non consensit, ut patet in uno statuto eorum in parva matrica, unde et layci de Sbynkone cantabant: Sbyniek abeda spalil kniehy a newieda, czo ge wnich napsano. Item, ut fatur, nescimus tamen, si sit sic, quod anno domini MCCCCXIV combusti sunt libri Magistri Johannis Wickleff in Roma ante gradus ecclesie sancti Petri in die Scolastice virginis. Non est mirum, quia bene descripsit antichristum cum sua synagoga et fratribus cappatis ipsum protegentibus. — Na jiném místě (fol. 636) touž rukou pod zvláštním nadpisem: *De rege Bohemie Georgio* čteme zápisek tento: Anno domini MCCCCLXII die III post Laurencii congregacio magna Prage convenit dominorum, baronum, civitacium etc., ubi rex Georgius audito legato pape respuentis obedienciam regis tamquam periuri, eo quod non extirparet communionem utriusque speciei de regno, quod se, ut dixit, facturum iuraverat, respondit clare coram omni congregacione regni, quod hoc nunquam iuraverit (in marg. iuravit), sed hereses omnes et errores, quos inveniret, eicere vellet, sed non hanc veritatem evangelicam. Deinde Fantinum legatum captivitate vinxit, eo quod existens procurator regis in curia pape plura infideliter egit in factis Bohemorum et regis, de quibus et convictus est publico ordine iudicii et processus publici. Item ibidem rex coram omni congregacione declaravit fidem suam esse de communione utriusque speciei et quod pater suus et cognacio eius, pueri (in marg. principes), et uxor (in m. regina) stare firmiter proponunt in hac fide et tandem et mori in eadem. Item quesivit rex ab universa multitudine, si volunt tenere

Palacký ve svých Dějinách (III, 1 str. 275) tyto výpisky citoval jako „Kroniku českou z r. 1414 do 1420“, tedy jako nějaké dílo samostatné. Avšak právě na místě od něho citovaném ožívají se k nám slova Vavřincova (str. 334) zase beze změn značnějších, jak z následujícího patrno:

Vavřinec z Březové.

V ý t a h.

. propter quam quidem infancium communio-
nem scisma grave inter magistros et sacerdotes
veritati dei et Magistro Johanni Hus adherentes
in Praga et in regno Bohemie est exortum. Nam
quidem ex eis infancium communionem fore er-
roneam et ad baptismi confirmationem non ne-
cessariam asserebant, alii e contrario propter
dicta beati Dyonisii et aliorum primitive ecclesie
doctorum hanc sentenciancium communionem ip-
sam catholicam et salutiferam astruebant affir-
mando, quod omne ecclesie sacramentum euka-
ristie divinissime sacramento perficiendum est
et roborandum.

pro qua quidem infancium communione fac-
tum est scisma grave inter magistros et plebanos,
legis dei defensores, ita quod quidam ex eis
infancium communionem dicebant fore erroneam
et pro confirmatione baptismi non necessariam,
alii vero propter dicta beati Dyonisii constanter
asserebant, quod omne sacramentum ecclesie
sacramento eukaristie perficitur et roboratur, nam
idem dicit: Nullum rite sacramentum peragitur,
ubi sacra communio non adhibetur ꝛc.

A tak i jinde: výtah bývá obyčejně kratší, co do slovného znění, více nebo méně pozměněný. Avšak někdy přináší více; a pro takové přídavky následuje v tomto vydání (str. 537—541) po kronice samé tento výtah z první části její, a to tak, že přídavky a odchylky tiskem patrnými se staly. Mucho nového, co by již Vavřinec z Březové byl nepověděl, v nich ovšem nepřibývá. —

Starý český *překlad* kroniky Vavřince z Březové zachoval se v rukopise někdy Pelclově v knihovně hrabat z Thunův v Děčíně, jehož ostatní obsah udal Palacký v úvodě k svému vydání *Starých Letopisů* (XI—XII). Rukopis pochází ze 17 století,⁹⁾ avšak překlad sám jest mnohem starší, což na přechýlených místech v ohledu hláskoslovném a tvaroslovném, jakož i syntaktickém a lexikálním prozrazuje, kdežto jinde starší ráz jazyka setřen. Lze za to míti, že učiněn byl již v 15 století. Překladatel zůstává nám neznámým. Jazyka latinského nebyl tou měrou mocen, aby byl své předloze všude porozuměl. Překládal, jak a pokud uměl přechysti a porozuměl, s neporozuměním často až směšným, podobně, jako nacházíme v starém překladu Života císaře Karla IV. Kde jej obtíže přemáhaly, místo překladu položil výtah¹⁰⁾ anebo, co se mu přeložiti nedalo, přeskočil.¹⁾ Překlad jest někdy otrocky věrný, až i slovo od slova bez ohledu na smysl předlohu sledující, někdy velice volný. Nicméně některá místa dosti dobře se zdařila. I lze říci, že tento starý překlad kroniky Vavřincovy jako památka staršího jazyka bezcenný není právě proto, že se tento v něm do forem daných latinskou předlohou vtěsnati nechtěl.

compactata. Nostri responderunt, qui fuerunt pro veritate, quod volunt et tenent. Adversarii vero contradixerunt et noluerunt dicentes: quid et quantum boni potestis vobis per ea disponere, nos vobis favemus, sed nobis non sunt necessaria. Et per hoc facta est magna divisio in regno, quidam regi Georgio fideliter adherentes et alii sicut Conopisky cum aliis dominis partis adverse contra regem insurgendo et bella contra se mutuo levando.

⁹⁾ Na pokrači prvního listu poznameuáno *Ex libris Joan. de Neuberg*. Rukopis čítá 456 listů ve folio. Na listě 1 čteme: *Tato kronika až pod Léto 1426 přepsána jest skrze Jakuba Brazýdyna, souseda a horníka na Horách Kutných*. Druhé podobné připomenutí na l. 390 zní: *Tato kronika přepsána jest skrze Jakuba Brazýdyna, souseda a horníka na Horách Kutných*. *L. P. 1619*. — Překlad kroniky Vavřincovy napsán na l. 201 a—277 b.

¹⁰⁾ Viz u př. str. 340, 350 atd.

¹⁾ U př. str. 349 ke konci *Fuit ergo nox illa . . . str. 418 atd.*

Nadpis překladu kroniky Vavřincovy, který jistě nepřibyl teprve v rukopise děčínském, zní takto: *Totoť jest kronyka, kterauž jest sepsal Mistr Vavřinec z Březové někdy písař radní Nového města Pražského, za času krále Václava Českého, které se věci dály v království Českém před spálením božské paměti Mistra Jana Husi a po smrti jeho za času Žižky, kterýžto lituje jeho smrti s jinými bratřími veliké škody znamenité učinil v zemi České s záhubelem duchovenství.* — Předmluva, která se počíná slovy *Ve jméno svaté a svrchované a nerozdílné Trojice*, jest překlad oné, kterou čteme u Ludewiga. S textem od něho vydaným se překlad nejednou shoduje také na místech, kde onen vykazuje čtení zcela zvláštní; ²⁾ podobně se stýká častěji s textem, který jsme písmenou P označili. ³⁾ Z ostatních rukopisů některé pozoruhodnější shody má s rukopisem B, ⁴⁾ někdy také s A. ⁵⁾

Na jednom místě (str. 358), totiž ve vypravování o měšťanu pražském Krásovi, který r. 1420 byl ve Vratislavi pro kalich upálen, místo překladu čteme líčení této události, která veřejné mínění v Čechách nemálo pobuřovala, jiné, od kroniky Vavřincovy odchylné a podrobnější. Nevíme, bylo-li již od překladatele do ní vloženo neb od někoho jiného později. ⁶⁾

Rovněž nesnadno jest rozeznati původ dosti četných přídavek a přípisků v textu překladu. Jsou to glossy buď již překladatelovy neb pěkterého pozdějšího přepisovače. Pochodí-li od onoho poznámka ve vypravování o velikém hádání v domě Zmrzlíkové (strana 463), mohla by sloužiti k určení času, kdy kronika přeložena byla. Po prohlášení totiž, které Mikuláš z Pelhřimova učinil proti sloužení mše v ornátech, v překladě přidáno: „Bohpomozi, milý bratře, *ačs na onom světě, z toho ohlášení.*“ ⁷⁾ Mikuláš dostal se, jak známo, roku 1453 do vězení v Poděbradech, ze kterého již nevyšel; v něm zemřel některého roku potom. V té době, jak se zdá, napsána ona věta, kdy se totiž nevědělo, zdali ještě jest na živu. Zároveň se tu prozrazuje podobně jako také v některých jiných přídavech smýšlení straně tábořské nepříznivé. ⁸⁾ Jsou to nejspíše vesměs glossy překladatelovy. Jemu lze také připsati takové přídávky, kterými se předloha věcně doplňuje neb vykládá, ač-li aspoň někdy nepřekládal z textu stejného znění. ⁹⁾ Pozdějšího původu by byly jiné, v nichž se sympathie k Táboritům objevuje; jich původce snad náležel k jednotě bratrské. ¹⁰⁾

²⁾ V. u př. str. 336 prelaturum, str. 344 papam, str. 354 salutaverunt; zvláště často vyskytují se tyto shody tam, kde L nejvíce zvláštních čtení vykazuje, totiž ve vypravování o obléhání Prahy v červenci 1420 (str. 382—390); sr. též str. 397, str. 400 (v seznamu klášterů).

³⁾ Viz zvláště str. 376, 408, 409 (v seznamu klášterů), 417 (kde jen P má nezbytné *domo*, jež také v překladě se vyskytuje), 427 (kde třeba za to míti, že překládáno dle správného textu, který má na tom místě jen P), 435 (Johannes Všemбера), 438 (omnes), 460 (postillaciones), 477 (clientibus), 476 (populus laycalis); 483, 493 (dominus Martinus = kněz M.); 506. — Na některých místech jest patrno, že překladatel měl text správnější, nežli nyní máme ve všech rukopisech. Viz u př. str. 339, kde překlad má správné datum 26 července, str. 433 (utrisque, quivia), str. 440 (se dvěma rytíři proti cum duobus milibus), str. 456 (villani = sedláci); str. 478, kde v překladě správné datum 13 dubna, podobně jako str. 496. — Str. 459 v článku 40 třeba za to míti, že překladatel měl před sebou *mutare* ritum, ale četl chybně *imitare* a proto přeložil *následovati*. Někdy se shoda s P nedostavuje, kde bychom ji očekávali, u př. na str. 497.

⁴⁾ Viz zvláště str. 333, 335, 389 (píseň Dietky bohu zpíevajme), 431, 452 (cum *ceteris* sibi iunctis), 469, 470 a 471 (ut supra), 474.

⁵⁾ Str. 348, 397, 469 (unam), 501, 527.

⁶⁾ Sr. poznámku k tomu místu. Též Grünhagen Hussitenkämpfe der Schlesier 19.

⁷⁾ Věta tato neměla, jako se stalo na str. 463, odkázána býti do poznámky.

⁸⁾ Str. 411, 417, 462.

⁹⁾ Srovn. str. 343, 356 (první přídavek), 369, 376, 379, 386, 396, 406, 408, 427, 453, 454, 459, 466, 485, 494, 505, 507, 508, 510, 515, 521, 529, 531, 533. Že str. 371 Mikuláš z Husi se nazývá „měšténín novoměstský veliké rady“ zavínal nejspíše překladatel, neporozuměv předloze.

¹⁰⁾ Viz zvláště str. 356, 407, 474 475, 476, 501, 503, 505, 521, 529, 530.

Od té doby, kdy vyšel z neobratného péra překladatelova, než se dostal do rukopisu děčínského, tento starý překlad kroniky Vavřincovy, jak se zdá, několikráte byl přepsán a tím nemálo utrpěl, neb sotva lze vše, co nezavinil hned překladatel, dáti na vrub posledního písaře. Na mnohých místech toto vydání o nápravu ani se nepokouší, jinde provedena neb naznačeno, odkud se chyba vzala. ¹⁾

Něco ukázek tohoto starého překladu vydáno bylo r. 1844 v Čas. Českého Mus.; tamtéž r. 1843 uveřejnil V. V. Tomek několik vybraných míst kroniky Vavřince z Březové v překladě vlastním.

Jaroslav Goll.

III. Tak zvaná Kronika university pražské. ¹⁾

Rukopis dvorní knihovny ve Vídni č. 7650, který kdysi náležel biskupu vídeňskému Janu Fabrovi a od něho kolleji sv. Mikuláše byl darován, skládá se ze dvou částí, které teprve vazbou dohromady se dostaly. Druhá část, napsaná někdy v první polovici 16 století a nejspíše hned na počátku jeho, obsahuje historické skládání počínající se od založení vysokého učení v Praze r. 1348, kterému se od Meinerta ve vídeňských „Jahrbücher der Literatur“ r. 1825 (sv. 23 str. 165—174) dostalo názvu, jenž potom se udržel, *Chronicon universitatis*, nezcela případného, protože jen k některé části se hodí. Na tom místě otištěna také bezmála všechna místa, která se skutečně university týkají. Místa, ve kterých se vypravuje o sporu o hlasy, na novo vydal r. 1827 J. Held ve svém „Tentamen historicum illustrandis rebus anno 1409 in universitate Pragens gestis“. Později od Tomka (v Dějinách university pražské) a od Palackého kroniky této vydatně užito a také z ní mnoho doslovně citováno. R. 1869 Palacký některá místa vydal také v „Documenta Mag. Joh. Hus“ (Additamentum IV). V souvislosti otiskl tak zv. Kroniku university C. Höfler r. 1856 v 1 svazku str. 13—47 své sbírky *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung*, od r. 1348 do konce června 1420. ²⁾ Něco málo přidal ještě M. Rustler na str. 29—32 svého v poznámce jmenovaného spisu.

Palacký již r. 1830 (Würdigung 300) tak zvanou Kroniku university prohlásil za *kompilaci* a při tomto mínění i později setrval (Die Gesch. des Hussitentums 17). A vším právem. Nejpatrněji o tom, že máme před sebou kompilaci, svědčí, jak také již Palacký upozornil, ona místa (tohoto vydání str. 571), ³⁾ kde se vypočítávají rozliční protivníci Husovi v duchovenstvu pražském a při jednom z nich, kanovníku Jiřím z Bora, se podotýká: nec *hodie* desistit. Ježto tento zemřel r. 1413 neb 1414 (Tomkův DP. V, str. 182 a 190), nemohlo to místo později napsáno býti, kdežto místo jiné (str. 577) jednající o Stanislavu ze Znojma a j., kteří r. 1413 Prahu opustili, slovy *et amplius Pragam usque mortem regis non venerunt* svědčí, že spisovatel zde psal nejdříve na konci r. 1419.

¹⁾ Ve vydání tomto hovoří se oblíbenému zvyku, totiž transkripci, jež by se bylo mělo ovšem zachovati všude.

²⁾ *Palacký* Würdigung str. 208 a 300; *Höfler* I, 13; *Palacký* Die Gesch. des Hussitentums und Prof. C. Höfler 17—19; *Bezold* K. Sigmund 4—5; *Lorenz* I, 321. — *Goll* Tak zvané Chronicon Univ. Prag. a poměr jeho k Vavřincovi z Březové ve Zprávách o zasedáních kr. české společnosti nauk 1884. — *M. Rustler* Das sogenannte Chron. Univ. Prag. Leipz. 1886.

³⁾ Opravy k vydání Höflerovu viz u Palackého Die Gesch. 18—19 a u Rustlera 39—44.

⁴⁾ Na tomto místě se přibližují události z r. 1409—1412.

Dále při r. 1417 (str. 580) setkáváme se s hrubým omylem, neb co se zde vypravuje — jest to čtvrtá křížácká výprava do Čech — událo se o 10 let později (1427) a tu na nepravém místě vřazeno bylo, jak pochybovati nelze, rukou kompilatora, událostí oněch již dosti vzdáleného (Palacký *Die Gesch.* 18). Co by dále se vyšetřiti mělo, naznačil Palacký (tamtéž 17): kdo a kdy tuto kompilaci snesl a z jakých se ona částí skládá.

Že kompilace nevznikla záhy po událostech v ní vypravovaných, prozrazuje, jak již řečeno bylo, ono místo k r. 1417; blíže se doba ovšem určití nedá.⁴⁾ A také na této otázce nejméně záleží, neb cenu této kompilace nelze hledati v celku, nýbrž v dílech jejích. Že by však onen celek pocházel od jednoho a téhož kompilatora, z toho, co řečeno bylo, ještě neplyne.

Bezold rozeznává spisovatele a kompilatora, kroniku 1348—1413 složenou po smrti krále Václava od některého člena vysokých škol ze strany husitské a kompilaci, kterou později někdo jiný přidal. Avšak není-li, třeba se tázati dále, ona první část 1348—1413 také jen kompilací? Nesvědčí o tom ona již vytčená místa, z nichž jedno, vypravující o událostech do r. 1409—1413 spadajících, nebylo napsáno později než r. 1413 neb 1414, kdežto druhé k r. 1413 poukazuje dále nejdříve ke konci r. 1419? A také hned na počátku místo k r. 1379, kde při vzniku dvojice papežské již také se předvídá konec její po 36 letech, poukazuje nejméně k r. 1415. O rozbor této první části tak zv. Kroniky universitní pokusil jsem se na jiném místě;⁵⁾ ovšem, jako při takových rozborech často bývá, bez plné bezpečnosti a určitosti, s výsledkem jen více nebo méně pravděpodobným, podle kterého by kompilator byl sloučil v celek tyto části:

1. Letopisy 1378—1403 složené od spisovatele králi Václavovi oddaného;

2. Kroniku university 1348—1412 složenou od některého člena jejího fakulty artistické neb theologické národnosti české;

3. vypsání sporů o učení Viklefovo 1403—1412 složené nejspíše hned r. 1412 od přívržence Husova.⁶⁾

Z těchto tedy pramenů by byla nedlouho po smrti krále Václava vznikla kompilace, kterou by byl kompilator, příčiniv snad na nejednom místě leccos ze svého, zejména kde, jako při 1400, vypravování rok, při kterém jest vřazeno, předbíhá, zakončil přidáním akt o jednání r. 1413 (str. 575—579), prozradiv se jako pozdější v tomto přídavku nejen známým již místem, kde se na smrt krále Václava naráží, nýbrž také tím, že jedné listině (str. 576) nevhodné vykázal místo.⁷⁾

Od r. 1414 se počíná práce jiného (druhého) kompilatora. Že máme před sebou kompilaci, to, nehledě k tomu, co již bylo řečeno, poznáváme také podle toho, že k nám mluví spisovatel tu

⁴⁾ Palacký str. 18 určuje dobu na konec 15 století. Srov. též Bezold 5.

⁵⁾ K týmž neb podobným výsledkům při podrobnějším výkladu dospěl také Rustler. Místo neužitečné polemiky budiž dovoleno se zmíniti, že o jeho spisku mimo mne v *Mitth. des Instituts für österr. Geschichtsforschung* VII psali A. Rezek ve *Sborníku Historickém* 1886 a J. Loserth v *Hist. Zeitschrift* 1888. — Při mnohém, co Rustler pověděl (u př. na str. 16), dostačí nahlédnouti do tohoto vydání. Neužitečné by také bylo chyby v jeho citátech výslovně opravovati.

⁶⁾ Od něho pochází snad také k r. 1393 vypravování o jubileu. Dle domněnky Rustlerovy byl by to Vavřinec z Březové; avšak více než domněnku Rustler vysloviti nechce.

⁷⁾ Náležela by na samý konec. Ve svém pojednání určil jsem počátek tohoto přídavku dříve (dle tohoto vydání od samého konce str. 571, odkud již převládají nad vypravováním akta), připouštěje ostatek možnost, že by tato část od 1410—1412 pocházela od skladatele vypravování o sporech, jež se 1403 byly počaly. Podobné bylo mínění Rustlerovo (14—18). Nyní jest mi podobnější výklad nahoře podaný.

Husovi a husitům příznivý, onde nepříznivý. Vlastní smýšlení kompilátorovo objevuje se tam, kde, vypisuje pramen straně husitské přející, jej, co se této stránky jeho týče, seslabil anebo ráz jeho setřel. Tak naložil na některých místech s Kronikou Vavřince z Březové, která od r. 1414 počínajíc k jeho pramenům náležela.⁸⁾ Jiné prameny vyšetřiti, budiž zůstaveno budoucímu badání,⁹⁾ při čemž se nejspíše, jak Palacký (*Gesch. des Huss.* 18) předpověděl, objeví, že nejedna zpráva jen jeho zásluhou se nám zachovala.

Od str. 583 našeho vydání se povaha kompilace mění. Kdežto právě před tím události na hradě pražském od 15 dubna do 7 května a jiné příběhy byly vypravovány neodvisle od Kroniky Vavřincovy, potom tato zůstává pramenem hlavním, ba jediným. Na místo kompilace následuje již jen spracování řečené kroniky, ve kterém se znění její často krátí¹⁰⁾ neb ve vazbě vět a slovosledu více nebo méně pozměňuje. Změny vypisovačovy se někdy jeví jako zcela vhodné opravy, zvláště tam, kde uspořádání látky skrze kompilace jest lepší než v předloze samé, která, přidržujíc se přílišně postupu časového, věci souvislé často od sebe dělí.¹⁾

Od 6 července 1420 začínaje odchylky od znění Kroniky Vavřincovy, kromě některých a to nepatrných, jako že někdy zbytečné slovo vynecháno, přestávají. V čem cena této části tak zv. Kroniky universitní (lze-li vůbec zde ještě tento název přijmouti) záleží, bylo řečeno jinde.²⁾

Jaroslav Goll.

IV. Kronika Bartoška z Drahonic.¹⁾

O skladateli kroniky 1419—1443 Bartoškovi z Drahonic víme bezmála jen to, co vybrati lze z kroniky samé a přidavku jejího. Správněji by slul z Drahenic (Drahynic), měl-li rod jeho, jak domnívati se můžeme, přijmí svoje od Drahenic u Březnice.²⁾ Zdali však otec jeho Jan Drahenice ještě držel, známo nám není. Víme o něm jen tolik, že zemřev r. 1401 pohřben byl v Příbrami,³⁾ kdežto matka jeho Anna, která se r. 1420 dožila, pochována byla ve Skřípli.⁴⁾ O Bartoškovi samém se dovídáme, že r. 1408 byl v Italii,⁵⁾ z čehož souditi lze, že v té době již chlapcem nebyl; bližších okolností ovšem neznáme.

⁸⁾ Srov. u př. zprávu o zatmění slunce 7 června 1414 zde (str. 579) a v kronice Vavřincově (str. 338).

⁹⁾ Viz ostatek, co již nyní o tom poznamenal Bezold na str. 4.

¹⁰⁾ Jestliže výminkou na jednom místě ve vypravování o tom, co se událo v Slaném po příchodu legátově (str. 585), najdeme více než v textu kroniky tištěném na str. 376, lze za to míti, že text kroniky, ze kterého kompilátor vypisoval a opisoval, obsahoval více.

¹⁾ Viz u př. str. 583 o příchodu Táborův do Prahy v květnu 1420.

²⁾ Následující vydání nepřidržuje se ve všem a všudy rukopisu, co se způsobu psaní týče, zejména ve vlastních jménech. Tak místo Paletz, Politzka, Botzkones vytištěno Palecz, Policzka, Boczkones.

¹⁾ *Palacký* Würdigung 218—229; *Bezold* K. Sigmund 9—11; *Lorenz* 324—325; *F. L. Rieger* v *Kobrově Slovn.* N. I, 506; *J. Jireček* v *Rukověti* I, 169—170; *J. Goll* O kronice Bartoška z Drahenic. Zprávy o zasedáních kr. české společnosti nauk 1884; *J. Emler* v *Ottově Slovn.* N. III, 394.

²⁾ V pramenech, jak v kronice a přidavku jejím, tak v deskách dvorských vyskytuje se oboje: z Drahenic i z Drahynic.

³⁾ V přidavku str. 628.

⁴⁾ Tamtéž. Sestra Bartoškova Markéta, která zemřela r. 1433, byla provdána za Přecha Hříče z Nehasic na Skřípli. (Str. 611.)

⁵⁾ Tamtéž.

R. 1421 Bartošek náležel k posádce hradu Pražského, která ho pro krále Sigmunda hájila.⁶⁾ Před tím⁷⁾ a zase potom, když hrad se byl vzdal, účastnil se válečných podniků pana Hanuše z Kolovrat,⁸⁾ ač nevíme určitě, stál-li k němu v poměru služebném.⁹⁾ Nejisto jest také, v jakém potom poměru byl ke Karlštejnu a Karlštejnským. Od r. 1426 začínaje zaznamenal hojně zpráv, Karlštejna neb okolí se týkajících; v jedné z nich (k r. 1432) sám ke Karlštejnským se počítá.¹⁰⁾ Spisovatele kroniky sotva lze jinak si představit než na Karlštejně neb v okolí jejím, kde snad statek nějaký držel;¹⁾ Palacký (Würdigung 233) vyslovil domněnku, že náležel k manům Karlštejnským.

Kronika Bartoškova vypravuje hlavně o událostech válečných s těmi podrobnostmi, jako počet lidu branného, počet padlých a zajatých i jich jména, které tehdy zvláště válečníka zajímali mohli. Byltě Karlštejn místo velice vhodné, kde o takových a jiných novinách se poučiti lze bylo. Na některých místech kroniky jest zjevno, jakou cestou se tam dostaly. Tak o vskočení pana Hynka z Kolštejna do Prahy r. 1427 přinesli zprávy ti z lidí jeho, kteří útekem se zachránili;²⁾ o sjezdě ve Prešpurce r. 1429 mohl nejlépe povědět purkrabí karlštejnský Tluksa z Buřenic, když se z Uher navrátil;³⁾ že pak v kronice čteme obšírné a cenné vypravování o bitvě u Lipan, snadno si vyložíme čtouce, že v ní pod místopurkrabím Vilémem z Jaroslavice mezi jinými Karlštejnskými byl také *Leonardus, famulus Bartoskonis de Drahonicz*.⁴⁾

Také příběhů válečných, při kterých měl účastenství pan Hanuš z Kolovrat, si Bartošek i potom všímá; zpravodajem při tom byl mu nejspíše pan Hanuš sám.⁵⁾ Jeho Bartošek ani slovem nepokáral, když po r. 1430 byl nucen k Tábořským se přidati. Bratra Hanušova Fridricha, jenž byl nepřítel Karlštejnských, však nenáviděl.⁶⁾

Kronika Bartoškova nejobšírněji píše o letech, kdy hluk válečný nejhlasitěji se ozýval. Události válečné spisovatele nejvíce zajímaly; ve zprávách o nich záleží hlavně cena její. Že byl církvi katolické, že byl králi Sigmundovi a jeho nástupcům oddán, patrně všude; nicméně píše klidně a objektivně; co jej zajímá, jest právě akce válečná sama. Všude znamenati válečníka z povolání a řemesla, kterému však líto obecného lidu, když tento bez viny trpí.⁷⁾ Že tento katolík a royalista dobrým byl Čechem, prozrazuje krátký nekrolog, který věnoval králi Albrechtovi: *cuius anima requiescat in sancta pace, quia fuit bonus, licet Theutunicus, audax et misericors!*

6) Str. 592 (8 června 1421); v přídavku str. 626 k r. 1421.

7) V přídavku str. 625 v březnu 1421, když p. Hanuš ponejprv Příbram přepadl. Jest to první *samostatný* válečný podnik tohoto pána, jenž byl r. 1420 bojoval v bitvě u Sodoměře. Snad byl Bartošek starší a zkušenější válečník a proto jemu rádcem; tak by se vysvětlilo, že napsal: p. Hanuš *při mně* B(artoškovi) dobyl městečka Příbramě.

8) Str. 592, 593, 602, 604, 605, 617, 625, 626 (kde při bitce u Hluboče chybný letopočet 1424 místo 1422), 627.

9) Viz v přídavku str. 626 v druhém sloupci odstavec první a druhý. V prvním aspoň stojí Bartošek vedle lidu páně Hanušova.

10) Přídavek str. 626 k r. 1432.

1) V listině z r. 1435, z níž výtah vydán v Archivu III, 512, jmenují se jako svědkové kromě Mikše z Lidic, tenkrát purkrabí na Karlštejně, a Bartoška ještě tři jiní, kteří měli statky v okolí Karlštejna.

2) Str. 597.

3) Str. 599.

4) Str. 614.

5) Viz str. 605—606.

6) Viz nekřesťanský nekrolog, jemu věnovaný na str. 607; ovšem i z jiné příčiny. Zde také pan Hanuš se kárá.

7) Str. 607.

Kronika Bartoškova počíná se r. 1419; avšak nezdá se, že by ji byl od toho roku počínaje postupně s událostmi samými skládal. Neb r. 1425 se vypravuje netoliko o zajetí hraběte z Hardeka skrze Táboorské, nýbrž také hned o úmrtí jeho ve vazbě v Praze po *dvou letech*; ⁸⁾ místo toto, jak je nyní v kronice čteme, nemohlo tedy před r. 1427 napsáno býti.

Pojav úmysl psáti kroniku, nevíme určitě kterého roku, ⁹⁾ šel Bartošek nazpět k r. 1419, napsal, co v paměti své choval o příbězích válečných, v nichž sám on neb také pan Hanuš z Kolovrat byl měl účastenství, z toho však do kroniky k r. 1419—1423 jen málo přijal, tak že počátek její se vydařil dosti chudě. Od r. 1424, zvláště pak od r. 1427 následuje vypravování obšírnější, které v podstatě za současné, t. j. brzy po událostech samých složené pokládati lze, ačkoli nevíme, zdali do kroniky vše hned v té formě, jak nyní čteme, vepsáno bylo či zdali i později tu a tam něco přidáno nebylo.¹⁰⁾ Někdy při pořádku, ve kterém se události některého roku vypravují, spisovatel na mysli měl také již souvislost jich s tím, co následovalo roku nejbližšího, opouštěje takto pořádek mechanický dle postupu časového, ¹⁾ který u něho převládá. Avšak chválu, kterou v příčině všech udání Palacký (Würdigung 299) Bartoškovi vzdává, třeba přece obmeziti, co se týče udání časových. Mimo jediný omyl od něho vytčený nachází se v kronice jiných mylných udání dosti značný počet.²⁾

Poslední důležitější událost v kronice zaznamenaná jest úmrtí vdovy Albrechtovy, královny Alžběty, v prosinci 1442, zanechavší syna Ladislava, „*merito* (který by měl býti) *Ungarie et Boemie regem et heredem legitimum*“, kterýžto přídavek svědčí, že toto místo napsáno bylo v době, kdy Ladislav ještě v Čechách uznán nebyl, tedy nedlouho po smrti matky jeho. Zprávou, že po sv. Václavě 1443 vypravilo se poselstvo do Vídně „*ad regem Romanorum pro rege Boemie tractando*“, se kronika potom končí, o výsledku tohoto jednání se již nezmiňuje. Tento náhlý konec a kromě toho také jiný od kroniky neodvislý pramen, ³⁾ opravňují mínění, že Bartošek z Drahonice roku posledně jmenovaného neb následujícího zemřel.

Jest-li toto mínění správné, pak ovšem v přídavku, po kronice následujícím, všechny odstavce pozdějšího datum (po r. 1443 neb 1445) od Bartoška, skladatele kroniky, napsány nebyly.

Tento přídavek následující po kronice ⁴⁾ jest směsice ze 72 odstavců se skládající, vypravujících o událostech od r. 1310—1464, avšak následujících po sobě v nejhorším nepořádku. V rukopise, někdy Balbinově, o kterém hned více pověděno bude, k jednotlivým odstavcům pozdější rukou připsána byla běžná čísla; teprve Dobner ve svém vydání tento přídavek či appendix chronologickým

⁸⁾ Str. 594.

⁹⁾ Ve svém pojednání jsem vyslovil domněnku, že choroba oční, jež stihla Bartoška r. 1426 (str. 595), nezůstala pro něho bez následků, které ho snad ku klidu přinutily a z rytíře a bojovníka učinily spisovatele a kronikáře. Mimo jedno místo (v přídavku str. 626 k r. 1432) potom nic k tomu nepoukazuje, že by byl Bartošek dále válečných podniků se osobně účastnil. Avšak „*convicimus*“ by zde mohlo znamenati „*my Karlštejnští*“. Srovn. obšírnější zprávu o bitce u Chrustenic v kronice samé (str. 607), kde o osobním účastenství Bartoškově nic neslyšíme.

¹⁰⁾ Poslední odstavec k r. 1426 (str. 595) snad byl někdy později přidán, čímž by se vysvětlilo, že v něm smíšeny jsou události do dvou let (1421 a 1426) patřící.

¹⁾ Srovn. na str. 599 konec r. 1428 a počátek 1429.

²⁾ Viz poznámky a v nich zvláště odkazy k Tomkovu Děj. Pr.

³⁾ Jest to zápis v deskách zemských, o jehož obsahu v. Rukověť I, 170; podle něho J. Jireček soudí, že r. 1445 Bartošek žití přestal.

⁴⁾ V rukopise děčinském ničím naznačeno není, že kronika přestala a něco jiného následuje. Po posledním letopočtu v oné (MCCCCXLIII) přídavek se počíná letopočtem MCCCCXLIV, omylem písařským místo MCCCXCIV.

postupem uspořádal a otiskl, avšak tak, že každý odstavec svoje číslo podržel. Přidržující se původního pořádku či nepořádku, rozeznáme přece několik skupin neb řad:

1. První 4 odstavce s letopočty 1444 (chybně místo 1394), 1397, 1401, 1399 (chybně místo 1402) obsahu také odjinud dobře známého.

2. 10 odstavců k letům 1451, 1464, 1450, 1452, 1453, 1457; v nich většinou vypravuje se o událostech pražských.

3. Odstavce 15–33 z části bez letopočtů. Když je dodáme, vidíme, že se tu vypravují válečné příběhy z r. 1421–1432, většinou takové, ve kterých vystupuje p. Hanuš z Kolovrat a také Bartošek sám, třikrát začáteční literou B. uvedený. Chronologický pořádek v této řadě porušen tím, že po událostech z roku 1421 a 1422 (tomuto roku náleží neméně než 12 odstavců) následují příběhy z r. 1421, 1432, 1424. První odstavec této skupiny jest český.

4. Tato řada se skládá z odstavců 34–64, veskrz česky psaných od roku 1310–1399. Co do obsahu známe je odjinud; v latinském jazyku je zejména najdeme v Dobnerových Monum. IV, 131–146; VI, 484–491; srovn. též Höfler I, 3. ⁵⁾

5. Sedm posledních odstavců, z nichž dva složeny jazykem českým, k letům 1404, 1401, 1407 a 1408, 1411, 1409, 1410, 1420. Zde nacházíme zmínku o otci Bartoškově, o matce jeho, o něm samém.

Že odstavce skupiny třetí a páté od Bartoška, skladatele předcházející kroniky, pochodí, o tom pochybovati nelze. Skupina třetí se skládá ze zápisků, kterých potom při skládání kroniky neužil. ⁶⁾ Skupinu či řadu třetí (1310–1399) lze také jemu přičísti, aspoň jako sběrateli. Snad kroniku svou prvotně nemínil začítí teprv rokem 1419, nýbrž dříve, asi od prvního zajetí krále Václava r. 1394, kterým se zmatky v zemi počaly. Z připravované části by byly nám zbyly odstavce první skupiny 1394–1402. ⁷⁾

V skupině druhé jeden odstavec, totiž o výpravě do Míšně r. 1450 připomíná slohem kroniku Bartoškovu, avšak abychom ji také jemu přiřkli, vadí její lokální ráz pražský, i kdybychom zapomněli, co svrchu o době, kdy nejspíše život Bartoškův se skončil, řečeno bylo.

Jakým způsobem tyto skupiny se dostaly do toho pořádku či nepořádku, v jakém je nyní v rukopise Balbinově čteme, o tom bez velkého užitku leccos by se domnívati lze bylo. Dostačí věděti, že jako kronika, tak i z větší části přídavek její lze přisouditi Bartoškovi z Drahonic jako spisovateli neb jako sběrateli. ⁸⁾

Před Balbinem a Pešinou nevíme o žádném dějepisci, který by byl z Bartoškovy kroniky čerpal. ⁹⁾

Balbinovi náležel jediný nyní známý starý rukopis z konce 15 století; později s ostatní literární pozůstalostí Pelclovou se dostal do knihovny hrabat z Thunu v zámku Děčinském, kde dosud

⁵⁾ *Město Agnensis* poukazuje k latinské předloze (civitas Ag(au)nensis).

⁶⁾ Dle mínění Dobnerova (Mon. I, 208) vznikly tyto zápisky po složení kroniky a měly později v ní umístěny býti.

⁷⁾ Latinský odstavec k r. 1401 na počátku (str. 625) a český k témuž roku na konci přídávku (str. 658) se bezmála kryjí.

⁸⁾ Palacký byl toho mínění, že Bartoškovi náleží jen část přídávku (od 34 odstavce do konce). Viz, co proti tomu řečeno od Bezolda a v mém pojednání.

⁹⁾ Sr. Palackého Würdigung 219. — Ponejprv Balbin jej mezi svými prameny jmenuje v Epitome na str. 440. Na str. 484 delší výňatek o bitvě u Lipan se uvádí těmito slovy: „Juvabit hoc loco narrationem Catholici Equitis Bartholomaei de Drahonicz . . . ad verbum exscribere ex Codice Manuscripto, quem auro pretiosius servo.

se chová.¹⁰⁾ Podle něho jest pořízeno toto vydání, při kterém bylo úlohou opraviti četné chyby písarské, pokud se to nebylo stalo již od jiných, zejména od Palackého (Würdigung 223—227). Avšak při tom se nesmělo jíti příliš daleko, totiž nesměly se opravovati chyby Bartoška samého jako spisovatele, jenž jazykem latinským nedostatečně vládl, i co do tvarů mluvnických. Proto ponecháno několikrát se opakující cum ducentibus, sepis (místo sepibus) atd. Bartošek si pomáhal, jak mohl; někdy si dělal slova sám (lutositates na straně 602); jednou kdy žádného ve své zásobě nenašel, položil české (quandam mrzize na straně 623). Bohemismů a barbarismů všude plno, kterých se Dobner později tak zhrozil. Avšak i tu platí pro nás, co bylo řečeno o starém překladě kroniky Vavřince z Březové. Můžeme se těšiti z toho, že Bartošek, když již psal latinsky, psal latinou, lze-li tak říci, českou. V ní nám pověděl více, než bychom našli ve vypravování slepeném z frasí od klasiků vypůjčených.

Gel. Dobner při svém vydání kroniky Bartoškovy (Monumenta I, 143—218; roku 1764) užil dvou rukopisů, mezi kterými nebyl však nejcennější neb vlastně jedině cenný, totiž Balbinův. Za základ mu sloužil rukopis někdy vrstevníka Balbinova a Pešinova, dějepisce českého Matěje Boleluckého († 1690), to jest rukopis od něho samého napsaný,²⁾ který později náležel J. Berghauerovi, děkanu kapitoly vyšehradské († 1760), a za Dobnera na Vyšehradě se choval. Berghauer byl rukopis někdy Boleluckého, dosti chybný, na mnohých místech opravil podle rukopisu někdy Pešinova v knihovně duchcovské,³⁾ k čemuž přistoupily ještě opravy jiných pozdějších. Teprve po vytištění kroniky, než před tiskem přídatku dostalo se Dobnerovi také exempláře Pešinova.⁴⁾ Mimo to měl Dobner ještě rukopis jiný, který mu z Litoměřic půjčen byl, obsahující jen část kroniky (do r. 1431).

Že tyto rukopisy vedle rukopisu někdy Balbinova nemají ceny samostatné, ukázal dostatečně Palacký. Ve všech totiž jsou opsány také poznámky od Balbina v exempláři někdy jeho na pokraji přidané a většinou osoby Bartoškovy se týkající.⁵⁾ Byl jim tedy rukopis Balbinův pramenem společným, ze kterého vyplynuly, ač jak se zdá, ne bezprostředně, nýbrž pomocí nějakého jiného opisu téhož rukopisu; podle něho nejspíše opsány byly rukopisy Dobnerovi známé. Jich cena, jako již naznačeno, záleží v opravách chyb písarských; vedle toho vyskytly se v nich a přešly do vydání Dobnerova chyby, kterých rukopis Balbinův ještě neměl.⁶⁾

Jaroslav Goll.

¹⁰⁾ O ostatním obsahu viz Palackého předmluvu (str. IX) k jeho vydání Starých Letopisů. Dle Palackého (tamtéž a Würdigung 220) měl by rukopis Boleluckého nyní býti v universitní knihovně. Avšak v rukopise, o kterém řeč jest v předmluvě k St. L., Bartoškovy kroniky nenajdeme. — R. 1761 byla kronika Bartoškova z rukopisu tehdy vyšehradského opsána pro opata Bon. Pitra; tento opis jest dosud v knihovně klášterské v Rajhradě (srovn. Pertzův Archiv X, 690).

¹⁾ Viz o tom Palackého Würdigung.

²⁾ Dobner Mon. I, 131.

³⁾ Tam dle zprávy p. Paterovy se chová dosud.

⁴⁾ Viz Observationes str. 209.

⁵⁾ Otištěny jsou ve vydání Dobnerově, který ovšem jich původce neznal.

⁶⁾ Srovn. opravy Palackého 223—227.